

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

*Mihai ZODIAN
Cristian BĂHNĂREANU*

**INIȚIATIVA *TRANSATLANTIC TRADE
AND INVESTMENT PARTNERSHIP (TTIP)*
ÎN CADRUL RELAȚIILOR SUA-EUROPA**

– studiu de cercetare științifică –

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ZODIAN, MIHAI V.

**Inițiativa transatlantic trade and investment partnership (TTIP)
în cadrul relațiilor SUA-Europa : studiu de cercetare științifică** / Mihai
Zodian, Cristian Băhnăreanu. - București : Editura Universității Naționale de
Apărare "Carol I", 2015

Bibliogr.
ISBN 978-606-660-224-2

I. Băhnăreanu, Cristian

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- *Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor*

ISBN 978-606-660-224-2

CUPRINS

Argument	5
Capitolul 1	
Dilemele liberalizării comerțului	7
1.1. Concepții liberale asupra dezvoltării comerțului.....	10
1.2. Realismul și teoria stabilității hegemonice	14
1.3. Teoria critică și constructivismul	17
1.4. Postmodernismul	20
Capitolul 2	
Parteneriatul Transatlantic	
pentru Comerț și Investiții (TTIP)	23
2.1. Inițierea TTIP	23
2.2. Problematika TTIP.....	25
2.3. Stadiul negocierilor.....	36
Capitolul 3	
Dezbaterea referitoare la TTIP	41
3.1. Relațiile SUA-UE în context comercial.....	42
3.2. Mecanismul de arbitraj	45
3.3. Standarde, reglementări și servicii.....	49
Concluzii	54
Bibliografie	60

The Transatlantic Trade and Investment Partnership Initiative in the Framework of US-Europe relations

Summary

• Argument • The dilemmas of trade liberalization * *Liberal conceptions on trade development* * *Realism and hegemonic stability theory* * *Critical theory and constructivism* * *Postmodernism* • The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) * *TTIP initiation* * *TTIP problematic* * *The negotiation process* • The TTIP debate * *US-EU relations in commercial context* * *Arbitration mechanism* * *Standards, rules and services* • Conclusions • Bibliography

Abstract

The issue of economic security moves from national economies area into the increasingly well defined regional and international economic complexes, so the debate on the relationship between economy and security is a complicated one, generating controversy and highly politicized approaches.

The future *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)* will play an important role in deciding the future of US-EU relations and has the potential to redefine the transatlantic cooperation in the economic, political and security field and to provide a window of opportunity to promote the fundamental values and principles that could help to shape the international trading system.

The hypothesis of our approach is that TTIP will strengthen the transatlantic economic and trade relations in the short term by creating a huge free trade zone between the US and the EU and will bring benefits for international trade in medium and long term, with positive consequences in terms of economic growth and global security.

ARGUMENT

Forța și potențialul economic determină, în prezent, puterea modernă a statelor, stabilitatea și coeziunea internă, securitatea națională, structura intereselor externe, perspectivele integrării regionale și globale. În acest context, problema securității economice se mută din spațiul economiilor naționale în câmpul din ce în ce mai bine delimitat al complexelor economice regionale și internaționale, astfel încât dezbaterea asupra raporturilor dintre economie și securitate este una deosebit de complexă, ce generează controverse și abordări extrem de politizate.

Securitatea economică înseamnă atât competiție, cât, mai ales, interdependență și cooperare și tinde să dețină o importanță tot mai mare în actuala conjunctură a relațiilor internaționale. Viitorul *Parteneriat Transatlantic pentru Comerț și Investiții (Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP)* va juca un rol important în a decide viitorul relațiilor SUA-UE și are potențialul de a redefini cooperarea transatlantică în domeniile economic, politic și de securitate și de a oferi o fereastră de oportunitate pentru promovarea valorilor și principiilor fundamentale care ar putea ajuta la modelarea sistemului de comerț internațional.

Ipoteza de la care pornim în demersul nostru este că TTIP va duce pe termen scurt la întărirea relațiilor economice și comerciale transatlantice, iar pe termen mediu și lung la beneficii pentru comerțul internațional cu consecințe pozitive în ceea ce privește creșterea economică și securitatea la nivel global. Prin urmare, finalitatea studiului constă în realizarea unei evaluări pertinente a aspectelor pozitive, dar și negative, a inițiativei TTIP de creare a unei imense zone de liber-schimb

între primele două puteri economice ale lumii – SUA și Uniunea Europeană.

În acest sens, vom prezenta principalele orientări teoretice din cadrul domeniului economiei politice internaționale, cu scopul de a sublinia pluralismul perspectivelor și factorilor explicativi ce trebuie avuți în vedere. De asemenea, vom diseca cele mai importante aspecte ale negocierilor asupra TTIP, pornind de la istoricul inițierii proiectului, continuând cu scopurilor și obiectivele urmărite de UE și SUA și terminând cu stadiul atins în consultările bilaterale asupra acordului de liber schimb. În ultima parte, vom analiza principalele controverse legate de TTIP, precum sistemul de arbitraj propus în cadrul discuțiilor, reglementările și standardele comune care ar trebui să facă obiectul acordului, dar și argumente pro și contra liberalizării comerțului în acest caz.

Capitolul 1 DILEMELE LIBERALIZĂRII COMERȚULUI

Aspectele economice ale securității au fost considerate un subiect de importanță secundară în disciplinele relațiilor internaționale și studiilor strategice, timp de multe decenii după cel de-al Doilea Război Mondial¹. Această situație a fost explicată prin mai mulți factori: separarea academică dintre științele politice și economie și specializarea conexă, popularitatea microeconomiei, liberalismului și realismului sau prin impactul actualității asupra cercetării². Indiferent de origine, consecința a fost subestimarea unor probleme precum comerțul, investițiile sau sistemul financiar în dezbaterile academice, dincolo de capabilități sau anumite tematici specializate³.

În spațiul public, controversele referitoare la liberul schimb s-au desfășurat timp de cel puțin două secole, iar argumentele pro și contra nu au cunoscut modificări substanțiale, după cum observa Robert Gilpin⁴. Această situație este valabilă și în cazul inițiativei *Parteneriatul Transatlantic pentru Comerț și Investiții (TTIP)*. De la tezele clasice ale lui Turgot, Adam Smith, David Ricardo sau la argumentele mercantiliștilor, protecționiștilor și cele socialiste, tematica a

¹ Susan STRANGE, *State și piețe*, Editura Institutul European, Iași, 1997.

² Ibidem, pp. 23-34; Michael KRATKE, Geoffrey R. D. UNDERHILL, „Political Economy: The Revival of an Interdiscipline”, în Richard STUBBS, Geoffrey R. D. UNDERHILL, *Political Economy and the Changing Global Order*, Oxford University Press, 2006; Robert GILPIN, *Economia politică a relațiilor internaționale*, Editura DU Style, București, 1999, pp. 21-23; Bogdan ȘTEFANACHI, „Sistemul economic internațional”, în Daniel BIRO, *Relațiile internaționale contemporane. Teme centrale în politica mondială*, Editura Polirom, Iași, 2013.

³ Susan STRANGE, *op. cit.*, 1997.

⁴ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999, pp. 29-32.

continuat să atragă atenția decidenților și opiniei publice. În linii mari, liberalii susțin că toată lumea are de câștigat în urma eliminării barierelor comerciale, deși nu în mod egal. Etatiștii privesc problema ca un reflex al structurii de putere internaționale. Radicalii evidențiază beneficiile elitelor și inegalitățile de venit, iar constructiviștii și postmoderniștii, aspecte identitare⁵.

Creșterea interesului pentru problemele economice în cadrul disciplinelor relațiilor internaționale și studiilor strategice a provenit dintr-o îmbinare a preocupărilor intelectuale și celor pragmatice. Teoria dominantă, realismul, care scotea în evidență importanța politicii, a statelor și a puterii militare, a fost pusă sub semnul întrebării de abordările transnaționaliste și, ulterior, instituționaliste, care susțineau că creșterea interdependenței a făcut caduce afirmațiile respective, îndeosebi în ceea ce privește statele dezvoltate⁶. Schimbări, precum integrarea europeană, liberalizarea comerțului, sporirea importanței companiilor multinaționale și globalizarea, au inspirat ideile referitoare la extinderea agendei de studii, mai întâi în anii '70, apoi cu forță crescută, după prăbușirea Uniunii Sovietice și intrarea într-un nou mileniu.

În aceste condiții, a apărut un nou domeniu de studii interdisciplinar, economia politică internațională (EPI), care a reunit și reunește încă preocupările legate de comerț, monede, finanțe, dezvoltare cu cele referitoare la securitate sau la marile puteri. Printre cei mai cunoscuți specialiști pot fi enumerați Robert Keohane, Joseph Nye, Susan Strange, Stephen Krasner, Robert Gilpin, Joseph Grieco, Robert Cox sau John Ruggie. Contribuții importante au fost aduse și de Barry Buzan.

⁵ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999, pp. 43-86; Geoffrey R. D. UNDERHILL, „Introduction: Conceptualizing the Changing Global Order”, în Richard STUBBS, Geoffrey R. D. UNDERHILL, *op. cit.*, 2006.

⁶ Robert O. KEOHANE, Joseph S. NYE Jr., *Putere și interdependență*, Editura Polirom, Iași, 2009.

Tematicile cercetate se referă la importanța cooperării și conflictului, rolul statului și al altor actori, cum ar fi companiile internaționale și organizațiile internaționale, și condițiile favorabile liberalizării comerțului, globalizării și dezvoltării.

Paradoxal, fenomenul notat anterior, referitor la perseverența explicațiilor tradiționale, s-a manifestat și în cadrul noii discipline. Liberalii promovează o reducere a barierelor, în anumite condiții, realiștii continuă argumentele mercantiliștilor și protecționiștilor, iar teoria critică, pe cele radicale⁷. Constructivismul a inovat aparent, dar își poate găsi predecesori printre teoreticienii culturali ai schimbării economice din secolul trecut, ca Max Weber⁸. Situația se poate explica prin faptul că suntem afectați în continuare de structuri și instituții similare, cel puțin la nivelul principiilor (economia de piață, transformarea tehnologică, state) sau, așa cum argumenta Susan Strange, prin dependența studiilor sociale de opțiunea în favoarea unor valori diferite: bunăstarea, securitatea sau dreptatea⁹.

Cu toate acestea, economia politică internațională se distinge prin anumite accente de alte discipline care studiază tematici înrudite. Astfel, sunt evidențiate preocupări generale referitoare la câștigurile absolute și cele poziționale, în condițiile existenței unei structuri globale anarhice, și la impactul schimbărilor economice asupra relațiilor de putere, exemplificate de teoria stabilității hegemonice sau cercetările referitoare la schimbarea rolului statului și principiului suveranității în condițiile globalizării și proliferării numărului și tipului de actori internaționali¹⁰. S-a desfășurat și o importantă

⁷ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999.

⁸ Radu-Sebastian UNGUREANU, *Securitate, suveranitate și instituții internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2010, pp. 38-45.

⁹ Susan STRANGE, *op. cit.*, 1997, pp. 7-21.

¹⁰ Stefano GUZZINI, *Realism și relații internaționale*, Editura Institutul European, Iași, 2000, pp. 304-343.

controversă epistemologică între adepții modelului științelor reale și cei care consideră că lumea socială este radical diferită de cea naturală, fiind necesare metodologii specifice¹¹.

Capitolul de față va prezenta principalele orientări teoretice din cadrul domeniului economiei politice internaționale – liberalismul, realismul, teoriile critice, constructivismul și postmodernismul –, cu scopul de a sublinia pluralismul perspectivelor și factorilor explicativi avuți în vedere. De asemenea, va fi trecut în revistă istoricul negocierilor comerciale dintre Statele Unite ale Americii și europeni, pentru a identifica elementele comune și diferențele în cazul TTIP. El servește ca o introducere destinată unei mai bune înțelegeri a dezbaterilor referitoare la acest mult discutat proiect de acord.

1.1. Concepții liberale asupra dezvoltării comerțului

Dezbaterile despre avantajele și problemele legate de comerț sunt, după cum am văzut, des întâlnite în modernitate. Pornind de la principiile libertății individuale și raționalismului, liberalismul s-a pronunțat în favoarea guvernării reprezentative, a statului minimal și a unor politici economice internaționaliste. Acest curent continuă să ofere cea mai importantă argumentare doctrinară în favoarea beneficiilor schimbului, care ar merge de la dezvoltare, până la asigurarea păcii sau dezvoltarea unor noi tipuri de comunități.

Explicația clasică a necesității liberalizării comerțului a fost elaborată de David Ricardo, în continuarea lui Adam Smith, în secolul al XIX-lea. Intitulată teoria avantajului comparativ, aceasta argumenta că este rentabil pentru două societăți să se specializeze în producția bunurilor unde dețin un avantaj de cost, chiar dacă trebuie să renunțe la anumite ramuri

¹¹ Martin HOLLIS, Steve SMITH, *Explaining and Understanding International Relations*, Oxford University Press, 1991.

economice unde sunt mai ineficiente¹². Argumentul depinde de eficiența relativă, factori de producție imobili și de presupunerea beneficiilor generale (câștiguri absolute în termenii teoriei relațiilor internaționale).

Rezultă, în versiune liberală, că este preferabilă o lume fără obstacole în calea comerțului, în care piața să stabilească cea mai eficientă diviziune a munci, decât una bazată pe restricții. Alte consecințe importante se referă la necesitatea rațională a restrângerii rolului statului, ale cărui intervenții ar rezulta în reducerea eficienței producției și schimbului și ar conduce la fenomene ca războiul, irațional din punct de vedere economic, în termenii bunăstării generale. Dezvoltarea schimburilor, în unele versiuni de liberalism, a fost asociată promovării organizațiilor internaționale, relațiilor transnaționale și proceselor de integrare, UE fiind un posibil exemplu de ansamblu instituțional liberal, deși poate fi privită și prin alte perspective¹³.

Versiunea dezvoltată în cadrul EPI oferă o serie de argumente diferite, deși menține viziunea generală asupra socialului. Cooperarea fără restricții nu mai este – potrivit neoliberalismului instituțional, concepția liberală dominantă aici – o garanție a atingerii scopurilor raționale. Modificarea a venit ca urmare a criticilor realiștilor, dar și a unor evoluții teoretice din economie, în special teoriile jocurilor, grupurilor și firmei, dar și în consecința unor procese precum intensificarea relațiilor transnaționale și dezvoltarea organizațiilor internaționale.

Adepii acestui curent ca Robert Keohane și Joseph Nye pornesc de la anarhie, absența unei autorități centrale în relațiile internaționale și își propun să explice în ce condiții cooperarea,

¹² David RICARDO, *Principiile de economie politică și de impunere*, Editura Antet, București, 2000.

¹³ Andrew MORAVCSIK, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power*, Cornell University Press, 1998.

inclusiv cea comercială, este mai probabilă¹⁴. Piața nu oferă tot timpul soluții, din cauza costurilor de tranzacție și informare, externalităților, problemei încrederii sau ca urmare a politicii de putere¹⁵. În același timp, este păstrată ipoteza unităților maximizatoare de utilitate, a consumatorilor interesați de satisfacerea preferințelor.

Deci, există dorința de a beneficia de avantajele comerțului, dar aceasta întâmpină unele obstacole, exemplificate, de exemplu, de jocul matematic al Dilemei prizonierilor¹⁶. Soluția liberală consta în crearea de regimuri, reguli și instituții care schimbă beneficiile actorilor, astfel încât cooperarea devine rentabilă și obstacolele de mai sus sunt depășite¹⁷. Cum un stat mondial nu există și este improbabil, o rețea de acorduri și organizații, cum ar fi arbitrajul, Organizația Mondială a Comerțului (OMC), consultarea guvernamentală sunt necesare pentru a soluționa problemele cauzate de extinderea comerțului și a preveni trișarea¹⁸.

Astfel, pentru neoliberalii instituționali, ca Robert Keohane, cererea susține dezvoltarea cooperării internaționale, odată ce regimurile sunt stabilite¹⁹. Dezvoltarea comerțului este sprijinită de practici ca reciprocitatea, reputația, capacitatea de identificare și pedepsire a actorilor care nu respectă regulile²⁰. În consecință, în condiții de anarhie, regimurile internaționale sunt necesare pentru ca logica de inspirație ricardiană a liberalismului clasic să își producă efectul, deci este nevoie de o

¹⁴ Robert O. KEOHANE, Joseph S. NYE Jr., *op. cit.*, 2009.

¹⁵ Robert O. KEOHANE, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, 1984.

¹⁶ Robert O. KEOHANE, Robert AXELROD, „Cooperation Under Anarchy: Strategies and Institutions”, în *World Politics*, October 1985.

¹⁷ Robert O. KEOHANE, *op. cit.*, 1984.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Robert O. KEOHANE, „The Demand for International Regimes”, în *International Organization*, Vol. 36, No. 2, Spring 1982.

²⁰ Robert O. KEOHANE, Robert AXELROD, *op. cit.*, October 1985.

intervenție limitată a guvernelor în sprijinul realizării bunăstării.

Această apreciere a acțiunilor publice menține neoinstituționalismul în cadrul liberalismului, în ciuda opiniei unor critici²¹. Premisa este aceeași, raționalistă și individualistă, având în vedere că instituțiile pot interveni rațional numai atunci când actorii nu reușesc să depășească problemele contextuale, iar teoriile referitoare la comerțul pașnic și la organizațiile internaționale sunt menținute. Curentul oferă o cale de ieșire moderată din dilemele anarhiei.

În general, liberalismul este favorabil promovării comerțului și a proceselor și structurilor fundamentale ale politicii și economiei mondiale, ca democratizarea, organizațiile internaționale și actorii transnaționali, continuând o mai veche tradiție kantiană²². Alte versiuni ale curentului din relațiile internaționale scot în evidență importanța regimurilor politice, administrațiilor și grupurilor de interese sau a normelor în configurarea politicilor, dar nu contestă esența argumentării instituționaliste²³. Teorii de frontieră, precum cea a stabilității hegemonice, încearcă să îmbine argumente tipice acestui curent de idei cu cele realiste, referitoare la structura de putere.

Trebuie reținut că doctrina tratată aici încurajează inițiativele de liberalizare a schimburilor internaționale, precum TTIP, fiind cea mai deschisă dintre teoretizările EPI din acest punct de vedere. Acordurile respective sunt privite ca manifestări ale drepturilor fundamentale ale indivizilor și unele dintre cele mai importante cauze ale bunăstării și păcii. Dezvoltarea comerțului necesită, însă, o intervenție politică moderată, pentru stabilirea de principii și reguli care să asigure coerența și eficiența sistemului de piață. Abordările liberale nu au fost lipsite de critici, după cum vom vedea în continuare.

²¹ Andrew MORAVCSIK, *op. cit.*, 1998.

²² Immanuel KANT, *Spre pacea eternă*, Editura All, București, 2008.

²³ De exemplu, Andrew MORAVCSIK, *op. cit.*, 1998.

1.2. Realismul și teoria stabilității hegemonice

Comerțul internațional se desfășoară într-un context politic, dar cum ar trebui să îl definim? Liberalii preferau regimurile și piața liberă ca principalele instrumente pentru asigurarea bunăstării generale. Realismul a contestat primatul acestor idei, considerând că susținătorii acestora subestimează importanța relațiilor de putere și a grupurilor, în principal a statelor.

Joseph Grieco a oferit cea mai riguroasă expunere a argumentelor clasice ale curentului referitoare la corelațiile dintre structura anarhică și politicile economice. Absența unei autorități centrale nu înseamnă numai apariția unei probleme a credibilității contractelor, ci și una de securitate²⁴. În lipsa unui garant, fiecare actor trebuie să își asigure protecția prin dezvoltarea capabilităților, care au sens doar prin raportare la puterea altora.

În consecință, în relațiile internaționale este rațional să fim preocupați nu doar de beneficiile absolute, de propriul câștig, ci și de câștigurile relative, adică de comparația dintre avantajele obținute cu ale celorlalți. O diferență prea mare ar putea conduce la apariția unui risc de securitate, ceea ce justifică interesul pentru evitarea acestei situații, chiar și în negocierile economice. Rezultă că raporturile comerciale, chiar dacă pot conduce la bunăstare, trebuie să fie subordonate chestiunilor de securitate, iar dezvoltarea schimburilor este produsul unui context politico-militar, nu doar al logicii pieței.

Care sunt aceste condiții? Realității nu sunt neapărat de acord în privința detaliilor, dar toți acordă un rol proeminent distribuției internaționale a puterii. Concepția clasică despre acest subiect favoriza echilibrul și multipolarismul, deoarece niciun actor nu poate să domine sistemul global, ceea ce, potrivit argumentației balanței de putere, reprezenta unul dintre obiectivele principale ale politicilor de securitate. Un aranjament instituțional analog Congresului European din

²⁴ Joseph GRIECO, *Cooperation Among Nations: Europe, America and the Non-tariff Barriers to Trade*, Cornell University, 1990.

secolul XIX ar asigura menținerea stabilității, care ar permite creșterea comerțului²⁵. Alți realiști, îndeosebi Kenneth Waltz, au promovat bipolarismul, dar dezbateră dintre cele două opțiuni nu a condus la rezultate decisive²⁶.

Cele două explicații sunt mai populare în studierea conflictelor, decât în investigarea problemelor economice. Dimpotrivă, o formulare a structurii de putere diferită, teoria stabilității hegemonice, a reprezentat ideile realiste în chestiuni precum comerțul, finanțele sau producția. Ca și neoliberalismul instituțional contemporan, ea a fost rezultatul îmbinării preocupărilor intelectuale, precum teoria grupurilor elaborată de Mancur Olson sau interpretarea marii crize în termeni de absență a conducerii oferită de Charles Kindleberger, cu cele pragmatice, îndeosebi interdependența, schimbarea sistemului de la Bretton Woods și întrebările referitoare la declinul puterii SUA²⁷.

Argumentarea este similară în anumite aspecte cu cea instituționalistă, dar acordă rolul principal statelor și relațiilor de putere, în concordanță cu premisele realismului, și a fost elaborată de teoreticieni precum Robert Gilpin sau Stephen Krasner. În esență, potrivit acestora, o economie modernă are nevoie de un stat puternic, în condiții de anarhie, care să ofere bunuri comune, fără de care piața nu ar putea funcționa²⁸.

²⁵ Exemplul clasic, Hans MORGENTHAU, *Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007; vezi și Henry KISSINGER, *Diplomația*, Editura All, București, 2002.

²⁶ Kenneth N. WALTZ, *Teoria politicii internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.

²⁷ Mancur OLSON, *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press, 2002; Charles P. KINDLEBERGER, *The World in Depression 1929-1933*, University of California Press, 1986.

²⁸ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999; Stephen D. KRASNER, *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*, University of California Press, 1985.

Urmărindu-și propriile interese, dar preocupat de menținerea poziției de putere, hegemonul oferă bunurile publice necesare comerțului, finanțelor și producției: securitate, stabilitatea drepturilor de proprietate, finanțare de urgență și coordonare a politicilor²⁹.

În absența actorului dominant, nu este rentabil ca actorii să se preocupe de asemenea obiective, deoarece ar ajunge să fie exploatați de blatiști și să își vadă capacitățile scăzând prin comparație cu aceștia. Istoria politică modernă este interpretată drept ascensiunea și declinul hegemonilor, de al căror destin sunt legate atât ordinea economică internațională, cât și șansele de izbucnire a unor conflicte de anvergură³⁰. Teoria cunoaște și versiuni liberale sau radicale, dar a fost legată în special de realism.

Realistii sunt de acord că puterea reprezintă cel mai important aspect al politicii și economiei internaționale, dar nu cad de acord în ceea ce privește configurația de putere considerată a fi mai stabilă. Inițiativele de liber schimb sunt, pentru unii dintre aceștia, legate direct de destinul hegemoniilor. Secolul al XIX-lea ar fi fost martorul primatului economic britanic, cu perioada clasică a comerțului liber. După 1945, SUA au aplicat o politică similară la nivelul principiilor, diferită în ceea ce privește mijloacele³¹.

TTIP și echivalentul său pacific sunt, din perspectiva curentului, un instrument pentru a contracara schimbări ale raporturilor de putere, cum ar fi dezvoltarea economică a Chinei și resurgența Rusiei. Cum puterea economică este fundamentală nu numai pentru desemnarea hegemoniei, ci și pentru asigurarea securității, comerțul reprezintă un important element al puterii. Nu accidental, acesta este unul dintre argumentele folosite de susținătorii proiectului.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999.

³¹ Ibidem.

Cum hegemonia nu înseamnă neapărat unipolaritate, ci poate însemna și dominație sectorială, un aspect subliniat de Robert Keohane, dar deseori ignorat, teoria se poate îmbina și cu dezvoltarea unui sistem multipolar³². În aceste condiții, TTIP pare rezultatul accentuării tendințelor de consolidare a unei lumi cu mai multe mari puteri. Deși majoritatea argumentelor legate de proiect sunt liberale sau radicale, totuși teza respectivă a fost susținută de directorul OMC, Pascal Lamy, și de cercetători, precum Megan Dee³³.

1.3. Teoria critică și constructivismul

Realismul și liberalismul, îndeosebi versiunile lor contemporane, s-au dovedit destul de controversate. Ele au fost puse sub semnul întrebării, mai întâi, din cauza faptului că majoritatea adeptilor acestora considerau că științele naturii oferă un model pentru cercetările sociale, propunere cunoscută sub denumirea de pozitivism. În al doilea rând, ele au fost considerate a reprezenta contexte politice și economice de moment și partizane, care nu puteau oferi răspunsuri valabile pe termen lung.

O interpretare structuralistă a fost oferită de Immanuel Wallerstein, înrudită cu teoria stabilității hegemonice și cu Școala Annales de istorie socială³⁴. El vede economia mondială ca o structură, cu un centru dezvoltat și o periferie săracă, furnizoare de materii prime, între ele aflându-se o zonă intermediară, cu rolul de a permite adaptarea la schimbare a

³² Robert O. KEOHANE, *op. cit.*, 1984, pp. 39-41.

³³ Pascal LAMY, „If we don't hang together in this multipolar world, we'll hang separately”, în *Europe's World*, 1 October 2013, <http://europesworld.org/2013/10/01/if-we-dont-hang-together-in-this-multipolar-world-well-hang-separately/#.VfFnoNLtmko> (accesat iulie 2015); Megan DEE, *The European Union in a Multipolar World*, Palgrave, 2015.

³⁴ Immanuel WALLERSTEIN, *Sistemul mondial modern*, Volumele I-IV, Editura Meridiane, București, 1993.

ansamblului³⁵. Extinderea comerțului reprezintă o consecință a intereselor decidenților din centru.

Cel mai cunoscut reprezentant al teoriei critice, succesoare a radicalismului în EPI, Robert Cox, a reunit cele două linii de atac într-un articol deja clasic³⁶. Pentru autor, teoriile nu sunt neutre, ci reflectă diferite perspective și se schimbă odată cu acestea. În consecință, el consideră că pozitivismul este o concepție greșită de cercetare, în cel mai bun caz fiind capabil a inspira soluții temporare, ignorând contextul general și posibilitățile de schimbare³⁷.

În viziunea lui Cox, economia mondială este rezultatul combinării între mai mulți factori: forțe sociale, ideologii și instituții³⁸. Definiția pentru epoca noastră este statul internaționalizat, cel inspirat de principii liberale, promovând globalizarea și limitând intervenția în economie, dincolo de aceste principii. Liberalizarea comerțului apare ca o consecință a organizării sociale și favorizează, în principal, interesele elitelor și companiilor multinaționale.

Soluțiile criticilor sunt ambigue și diverse, deseori oscilând între speranța într-un viitor mai bun, exprimată deseori de Wallerstein, sau scepticism, unde ar putea fi încadrat Cox. Mai optimist, Andrew Linklater propunea o ordine internațională fundamentată pe respectarea principiului prejudiciului și nu al intereselor private³⁹. Aceasta urma să fie rezultatul unei schimbări de anvergură în conștiința actorilor internaționali.

Constructivismul, al doilea curent analizat, s-a bucurat de o popularitate în creștere în ultimele două decenii. Inspirat din

³⁵ Ibidem.

³⁶ Robert COX, „Social Forces, States and World Orders”, în Robert O. Keohane, *Neorealism and its critics*, Columbia University Press, 1986.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

discipline înrudite, precum sociologia, el propune o viziune asupra relațiilor internaționale în care contează caracterul social al interacțiunilor și natura ideatică/identitară a grupurilor⁴⁰. El se distanțează de premisele pozitivismului și tinde să favorizeze cunoașterea din interior, descifrarea sensului comportamentelor⁴¹.

Alexander Wendt a promovat principala versiune a acestui curent, o interpretare holistă a relațiilor internaționale. Politica și economia internațională se desfășoară pe baza unui set de idei împărtășite, a unei culturi, care definește obiectivele și identitățile. De exemplu, acordurile comerciale sunt tipice unui lumi lockeene, adică a unui spațiu în care regulile jocului sunt definite pe baza urmării propriilor interese și a contractelor⁴².

John Ruggie a oferit o interpretare apropiată de ideile constructiviste într-un articol important pentru literatura EPI⁴³. Actorii internaționali își definesc interesele și în funcție de cultura proprie, nu doar de pozițiile economice. În cazul ordinii economice globale, SUA au proiectat un sistem al „liberalismului înrădăcinat” la nivel internațional prin intermediul regimurilor, precum cele de la Bretton Woods și GATT, precursorul OMC. Din anii '70, s-a revenit spre politici comerciale mai apropiate de modelul statului minimal, decât al celui social, negocierea TTIP fiind parte a acestui proces.

Teoria critică și constructivismul s-au distanțat de premisele ontologice și metodologice, dar, uneori, și față de

⁴⁰ Olivia TODEREAN, „Constructivismul în relațiile internaționale”, în Andrei MIROIU, Radu-Sebastian UNGUREANU, *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Alexander WENDT, *Teoria socială a politicii internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2011.

⁴³ John G. RUGGIE, „International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order”, în *International Organization*, Vol. 36, No. 2, Spring 1982.

conținutul neorealismului și neoliberalismului. Prima teorie oferă o argumentație înrudită cu cea a contestatarilor TTIP, privind acordurile comerciale cu scepticism. Cea de-a doua interpretare scoate în evidență presupunerile culturale care fac posibile identificarea intereselor și politicilor de liberalizare a schimburilor.

1.4. Postmodernismul

Aici nu mai avem de-a face cu un proiect de explicare sau înțelegere structurat și rațional, cum au fost cele precedente. Postmoderniștii resping „metanarativele”, adică filosofii de anvergură care au inspirat ideologii precum liberalismul, socialismul și conservatorismul, considerându-le pe toate problematice și potențial abuzive⁴⁴. Cu toate acestea, este importat ca alternativă, sugerând o ieșire potențială din unele dezbateri și cercetări circulare. Acest curent s-a bucurat de o influență culturală majoră, uneori rezumând credințele epocii.

Astfel, postmoderniștii susțin că nu există o realitate obiectivă, ci îmbinări contextuale de comportamente și instituții, având de-a face cu o lume fragmentată, a cărei unitate este, din punct de vedere filosofic, iluzorie⁴⁵. Ideile și puterea interacționează pentru a legitima o anumită ordine politică, supusă schimbării și ambiguității⁴⁶. Răspunsul lor constă în sublinierea și promovarea acestei diversități.

Sușinătorii curentului consideră că modernismul, ideea unei lumi care mășăluiește inevitabil spre progres, este falsă și inactuală. Societatea informațională a făcut modelul fordist caduc, a pus sub semnul întrebării sustenabilitatea ierarhiilor clasice, verticale și a condus, alături de alte tendințe, la un

⁴⁴ Jean-François LYOTARD, *Condiția postmodernă*, Editura Babel, București, 1993.

⁴⁵ Michel FOUCAULT, *Nașterea biopoliticii*, Editura Idea, Cluj-Napoca, 2007.

⁴⁶ Ibidem.

context social incert, în care se amestecă bogăția și sărăcia, tehnologia avansată și practici vechi de milenii, dezvoltarea și crizele, afirmarea drepturilor și neîncrederea în doctrine⁴⁷. Statele își pierd din legitimitate și putere, companiile internaționale încearcă să profite de situație, dar nu neapărat în mod eficient, iar organizații precum ISIS promovează o cauză religioasă pe rețelele sociale.

Potrivit multor teoreticieni, în postmodernitate, imaginea, virtualul tind acum să înlocuiască referințele moderne ale timpului, spațiului și cauzalității, a căror stabilitate justifica, de pildă, raționalismul și progresul la Immanuel Kant, probabil filosoful exemplar pentru încrederea iluministă și liberală în comerțul liber, guvernarea reprezentativă/statul de drept și cooperarea internațională⁴⁸. Dar nici categoriile statului, clasei sau culturii nu par a fi mai stabile pentru adepții curentului, etichete cu care oamenii încearcă să impună un control condamnat pe termen lung la eșec. Ceea ce rămâne în loc sunt rețele fluide de interacțiune, în care puterea se amestecă cu identitățile pentru a ne governa viețile, până în ultimele detalii deseori⁴⁹.

În această optică, propuneri precum TTIP sunt privite ca regimuri discursive, o combinație de ideologii și comportamente, încercând să ordoneze o realitate mult prea dificil de înțeles și de coordonat. Deși pierd din putere, statele și companiile pot spera la configurarea unui mai mare spațiu comercial, tentativă ce ar implica și mai multe eforturi de a influența evenimentele și consumatorii. Postmoderniștii preferă

⁴⁷ Jean-François LYOTARD, *op. cit.*, 1993.

⁴⁸ David HARVEY, *Condiția postmodernității*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002; Jean BAUDRILLARD, *America*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008; Matei CĂLINESCU, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, Editura Polirom, Iași, 2005; Immanuel KANT, *op. cit.*, 2008.

⁴⁹ Michael MANN, *The Sources of Social Power*, Volume 1-4, Cambridge University Press, 1986 (vol. 1), 1993 (vol. 2), 2012 (vol. 3-4).

soluții locale, refuză uniformizarea și sunt sceptici față de raționalismul implicit tratatelor de liberalizare a comerțului.

În consecință, acest curent sau stare de spirit a epocii menține o atitudine de distanțare față de promisiunile acordurilor ca TTIP și subliniază rolul pe care relațiile de putere și discursurile pro și contra îl pot juca la nivel internațional. El evidențiază impactul coroziv al dezvoltării relațiilor transnaționale și al schimbărilor tehnologice asupra autorităților statale și chiar corporative. Răspunsurile sunt însă la fel de ambigue și de diverse cum este și curentul.

Capitolul 2

PARTENERIATUL TRANSATLANTIC PENTRU COMERȚ ȘI INVESTIȚII (TTIP)

Deși relațiile economice și comerciale între cele două puteri ale lumii contemporane, Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană, nu au o lungă istorie, s-a reușit într-o perioadă relativ scurtă eliminarea unei mari părți a diferitelor bariere în calea comerțului între cele două părți. În prezent, raporturile comerciale bilaterale, bazate pe apartenența la Organizația Mondială a Comerțului, Acordul Cer Deschis din 2007 sau negocierile și înțelegerile din cadrul Consiliului Economic Transatlantic, au deschis calea spre încheierea unui acord comprehensiv, care să finalizeze acest proces complex de liberalizare a comerțului transatlantic.

2.1. Inițierea TTIP

După 20 de ani de tatonări pentru întărirea relațiilor transatlantice în domeniul economic și comercial, la summit-ul UE-SUA din noiembrie 2011 s-a luat decizia de înființare, sub umbrela TEC, a unui Grup de lucru de nivel înalt pentru ocuparea forței de muncă și creștere economică⁵⁰. Sarcina acestor experți era de a identifica și evalua politici și măsuri de creștere a schimburilor comerciale și de investiții transatlantice pentru a sprijini crearea de locuri de muncă, creșterea economică și competitivitatea internațională.

În Raportul final din februarie 2013, Grupul de lucru recomandă lansarea negocierilor pentru încheierea unui acord extins de liber schimb: „Grupul de lucru de nivel înalt recomandă liderilor SUA și UE, lansarea între cele două părți, în conformitate cu procedurile lor interne, a negocierilor

⁵⁰ Punctul 5 al *Declarației comune a Summit-ului UE-SUA*, 28 noiembrie 2011, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-842_en.htm (accesat iunie 2015).

privind un acord cuprinzător și ambițios, care să abordeze o gamă largă de probleme bilaterale de comerț și investiții, inclusiv aspectele de reglementare, și să contribuie la dezvoltarea unor norme globale”⁵¹. Acest parteneriat ce implică primele două puteri economice ale lumii⁵², care împreună generează aproape jumătate din creșterea economică globală și controlează o treime din comerțul mondial, reprezintă cea mai ambițioasă inițiativă de la crearea în 1995 a OMC.

Cei doi lideri, președintele american și președinții Consiliului European și Comisiei Europene au achiesat imediat la propunerea grupului de experți. Astfel, în discursul său despre starea națiunii, Barack Obama a anunțat lansarea discuțiilor asupra unui parteneriat comprehensiv pentru comerț și investiții cu UE, deoarece un comerț liber și echitabil peste Atlantic sprijină milioane de locuri de muncă bine plătite din America⁵³. La rândul lor, Herman Van Rompuy și José Manuel Barroso au întocmit o declarație comună cu liderul american, în care anunțau că SUA și UE va iniția fiecare procedurile interne necesare pentru lansarea negocierilor privind Acordul de liber schimb între cele două părți⁵⁴. După încheierea procesului de consultare internă, negocierile efective între cele două părți au fost lansate în iulie 2013.

⁵¹ High Level Working Group on Jobs and Growth, *Final Report*, 11 February 2013, p. 6, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/150519.htm> (accesat iunie 2015).

⁵² În 2014, PIB-ul UE a atins 18.527 mld. dolari, iar cel al SUA - 17.348 mld. dolari, conform International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, October 2015, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/index.aspx> (accesat iulie 2015).

⁵³ The White House, *Remarks by the President in the State of the Union Address*, Washington, D.C., 12 February 2013, <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/12/remarks-president-state-union-address> (accesat iunie 2015).

⁵⁴ European Commission, *Statement from United States President Barack Obama, European Council President Herman Van Rompuy and European Commission President José Manuel Barroso*, Brussels/Washington, 13 February 2013, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-94_en.htm (accesat iunie 2015).

2.2. Problematika TTIP

TTIP are o deosebită importanță politică, având în vedere că recentele crize de la frontierele UE și evoluțiile din întreaga lume demonstrează necesitatea de a investi în governanța globală și într-un sistem bazat pe norme și valori. Mai mult, piețele mondiale devin tot mai interconectate ceea ce necesită noi mecanisme de promovare și modelare a acestor interacțiuni și de valorificare a oportunitățile pe care le oferă globalizarea.

Scopul acordului este de a crește volumul și valoarea comerțului și a investițiilor între UE și SUA prin exploatarea întregului potențial al unei piețe cu adevărat transatlantice, ceea ce va aduce beneficii reciproce în materie de prosperitate și securitate. După cum se poate observa în figura nr. 1, TTIP va consta din trei piloni (ce vor îngloba 24 de capitole pe diverse problematice comune), astfel:

- *acces la piețe* – urmărește să reducă tarifele, să deschidă și mai mult piețele de servicii și să asigure un acces mai mare la achizițiile publice;

- *cooperare în materie de reglementare* – urmărește să realizeze o cât mai mare convergență de reglementare și recunoaștere reciprocă și, în același timp, să elimine cât mai multe dintre barierele tehnice ce blochează comerțul, fără a diminua nici unul dintre standardele de siguranță de pe cele două părți ale Atlanticului;

- *reguli* – urmărește să dezvolte o abordare comună a problemelor comerciale globale ce s-au acutizat ca urmare a eșecului Runderi Doha.

Prin urmare, acordul dintre UE și SUA este de așteptat să creeze locuri de muncă și creștere economică prin asigurarea unui acces mai bun la piețele americană și comunitară, atingerea unei compatibilități mai ridicate în ceea ce privește cadrul de reglementare, fără a coborî standardele dintre cele două părți, și deschiderea căii pentru stabilirea unor norme globale care să consolideze sistemul comercial multilateral.

3 părți	1. Accesul la piețe	2. Cooperarea în materie de reglementare	3. Reguli
24 de capitole	1.1. Comerț cu mărfuri și taxe vamale	Capital orizontal	3.1. Dezvoltare durabilă
	1.2. Servicii	2.1. Cooperare în materie de reglementare	3.2. Energie și materii prime
	1.3. Achiziții publice	2.2. Bariere tehnice în calea comerțului (BTC)	3.3. Regim vamal și facilitarea comerțului
	1.4. Reguli de origine	2.3. Siguranță alimentară și sănătatea animalelor și a plantelor ⁽¹⁾	3.4. Întreprinderi mici și mijlocii
		Sectoare industriale	3.5. Protejarea investițiilor și soluționarea litigiilor dintre investitori și state
		2.4. Substanțe chimice	3.6. Soluționarea litigiilor dintre state
		2.5. Produse cosmetice	3.7. Politica UE în domeniul concurenței
		2.6. Inginerie tehnică	3.8. Drepturi de proprietate intelectuală (DPI) și indicații geografice (IG)
		2.7. Tehnologia informației și comunicațiilor (TIC)	
		2.8. Dispozitive medicale	
		2.9. Pesticide	
		2.10. Produse farmaceutice	
	2.11. Produse textile		
	2.12. Vehicule		

Notă: ⁽¹⁾ Titlul oficial al capitolului 2.3. este „Aspecte sanitare și fitosanitare (SFS)”.

Figura nr. 1: Părțile și capitolele TTIP⁵⁵

⁵⁵ Preluată din Comisia Europeană, *Esența TTIP*, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2015, p. 9.

Același ghid al Direcției Generale de Comerț a Comisiei Europene⁵⁶, pe baza *Directivelor pentru negocierea unui acord global pentru comerț și investiții, denumit Parteneriatul Transatlantic pentru Comerț și Investiții, între Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii*⁵⁷ și a *Rezoluției Parlamentului European din 8 iulie 2015 conținând Recomandările Parlamentului European adresate Comisiei Europene privind negocierile Parteneriatului transatlantic pentru comerț și investiții (TTIP)*, detaliază fiecare capitol al proiectului TTIP din perspectiva **scopurilor și obiectivelor specifice ale Uniunii Europene**, astfel:

1. Accesul la piațe

Comerț cu mărfuri și taxele vamale – se urmărește reducerea costurilor importului și exportului de mărfuri între UE și SUA, prin:

- eliminarea taxelor vamale și a altor obstacole din calea comerțului;
- stimularea economiei și crearea de locuri de muncă;
- sprijinirea întreprinderilor din UE ca să se dezvolte și să devină competitive la nivel mondial.

Servicii – se urmărește sprijinirea societăților europene din domeniul serviciilor, pentru a exploata piața SUA, prin:

- garantarea că societățile UE din domeniul serviciilor pot concura în SUA pe picior de egalitate cu firmele americane;
- protejarea dreptului guvernelor din UE de a desfășura servicii publice după cum cred de cuviință.

Achiziții publice – se urmărește obținerea de oportunități mai mari de licitare acordate firmelor UE pentru contracte de achiziții publice în SUA, prin:

⁵⁶ Ibidem, pp. 11-50.

⁵⁷ Consiliul Uniunii Europene, *Directive pentru negocierea privind Parteneriatul transatlantic pentru comerț și investiții dintre Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii*, Bruxelles, 17 iunie 2013 (declasificat în 9 octombrie 2014).

- accesul la o piață mai mare a achizițiilor publice pentru produse și servicii pe care le achiziționează autoritățile publice din SUA;

- concurență cu firme din SUA în condiții egale.

Reguli de origine – se urmărește convenirea unor reguli care stabilesc ce produse vor beneficia de pe urma TTIP, prin instituirea unor reguli ușor de utilizat care să garanteze că produsele care beneficiază de pe urma TTIP sunt produse cu adevărat în Europa și SUA.

2. Cooperarea în materie de reglementare

Cooperare în materie de reglementare – se urmărește reducerea sarcinii administrative pentru întreprinderile din UE, prin conlucrarea pentru elaborarea unor reglementări comune UE și SUA, care să fie mai compatibile unele cu altele, în scopul stimulării creării de locuri de muncă și creșterii economice și punerea la dispoziția consumatorilor a unei oferte mai variate.

Bariere tehnice în calea comerțului – se urmărește reducerea barierelor în calea comerțului UE-SUA care rezultă din diferențe cum sunt etichetarea sau evaluarea siguranței, prin:

- îmbunătățirea modului în care UE și SUA cooperează la cerințele tehnice pentru produse;
- reducerea duplicării inutile și a costurilor procedurilor existente pentru verificarea produselor;
- înlesnirea accesului la informații privind normele aplicabile produselor.

Siguranță alimentară și sănătatea animalelor și a plantelor – se urmărește cooperarea în sensul stimulării exporturilor de produse alimentare, protejând totodată standardele stricte ale UE, prin:

- reducerea timpului în care SUA aprobă importurile de produse alimentare din UE;
- sprijinirea autorităților de reglementare din UE și SUA, astfel încât să conlucreze mai strâns pe viitor în legătură cu

aspecte precum bunăstarea animalelor;

- menținerea standardelor stricte ale UE în materie de siguranță alimentară.

Substanțe chimice – se urmărește îmbunătățirea modului de colaborare dintre autoritățile de reglementare din SUA și UE, prin:

- să facem astfel încât autoritățile de reglementare din UE și SUA să poată colabora mai strâns prin utilizarea organismelor existente;

- evitarea costurilor inutile cauzate de diferențele de reglementare dintre UE și SUA;

- respectarea standardelor stricte ale UE de protecție a oamenilor și a mediului.

Produse cosmetice – se urmărește sprijinirea autorităților de reglementare din SUA și UE, pentru a menține siguranța consumatorilor, prin:

- cooperarea pe marginea unor aspecte precum testele de siguranță și etichetarea produselor;

- accelerarea timpului necesar testării și aprobării de noi produse.

Inginerie tehnică – se urmărește menținerea unor standarde ridicate în același timp cu facilitarea exporturilor, prin:

- corelarea cerințelor tehnice și a metodelor de testare;
- păstrarea standardelor înalte ale UE;
- facilitarea exportului și importul de produse tehnice.

Tehnologia informației și comunicațiilor – se urmărește o colaborare pusă în serviciul aplicării standardelor și al protecției consumatorilor, prin:

- îmbunătățirea modului de punere în aplicare a reglementărilor și protecția consumatorilor;

- înlesnirea condițiilor în care firmele din UE exportă în SUA;

- eliminarea costurilor inutile.

Dispozitive medicale – se urmărește îmbunătățirea cooperării în vederea aprobării, monitorizării și retragerii de pe piață a dispozitivelor, prin:

- îmbunătățirea accesibilității și trasabilității dispozitivelor medicale;

- menținerea unor standarde ridicate de siguranță.

Pesticide – se urmărește colaborarea pentru a facilita comerțul UE-SUA și pentru a-i ajuta pe agricultori să cultive mai multe culturi „de nișă”.

Produse farmaceutice – se urmărește o colaborare mai strânsă între autoritățile de reglementare în vederea asigurării unor medicamente sigure și eficiente, prin:

- unirea forțelor pentru ca medicamentele să respecte în mod obligatoriu standarde stricte de calitate, siguranță și eficacitate;

- sprijinirea reciprocă a activităților desfășurate în scopul elaborării de reglementări în domenii noi.

Produse textile – se urmărește o colaborare mai strânsă privind standardele pentru îmbrăcăminte.

Vehicule – se urmărește crearea unei piețe transatlantice pentru autoturisme și camioane, prin:

- identificarea standardelor existente din UE și din SUA care sunt echivalente;

- armonizarea anumitor reglementări;
- elaborarea unor reglementări globale;
- colaborarea pentru planificarea unor reglementări noi.

3. Reguli

Dezvoltare durabilă – se urmărește promovarea protecției drepturilor individuale la locul de muncă și promovarea protecției mediului, prin:

- garantarea respectării unor reguli de bază pentru protecția drepturilor individuale la locul de muncă și pentru protecția mediului;

- asigurarea implicării continue a societății civile în

modalitățile de punere în practică a TTIP;

- încurajarea întreprinderilor să fie buni cetățeni corporativi.

Energie și materii prime – se urmărește asigurarea unui acces mai stabil și sustenabil la resursele naturale, prin:

- convenirea asupra unor reguli pentru promovarea accesului la energie și materii prime într-o manieră deschisă, bazată pe reguli, competitivă și sustenabilă;

- eliminarea limitelor existente;

- promovarea dezvoltării energiei verzi.

Regim vamal și facilitarea comerțului – se urmărește raționalizarea normelor și controalelor vamale pentru facilitarea exporturilor, prin:

- facilitarea trecerii produselor întreprinderilor prin vama UE și a SUA;

- luarea tuturor măsurilor pentru ca firmele să nu poată exporta decât produse conforme cu normele noastre;

- protejarea, în acest fel, a cetățenilor și a mediului.

Întreprinderi mici și mijlocii – se urmărește crearea condițiilor necesare pentru întreprinderile mai mici din UE, prin:

- vânzarea sau importul mai ușor din SUA;

- beneficia din plin de avantajele TTIP pentru a-și extinde activitatea.

Protejarea investițiilor și soluționarea litigiilor dintre investitori și stat – se urmărește atragerea investitorilor din SUA, în paralel cu protecția drepturilor guvernelor din UE, prin:

- oferirea de noi oportunități de investiții;

- crearea de condiții echitabile de concurență pentru investițiile UE în SUA;

- reformarea actualului sistem de protecție a investițiilor.

Soluționarea litigiilor dintre state – se urmărește crearea unui mod eficace de soluționare a litigiilor izvorâte din TTIP între guvernele din UE și administrația SUA, prin:

- crearea unei modalități eficiente de soluționare a diferendelor dintre guvernele din UE sau SUA cu privire la TTIP;

- luarea ca punct de plecare sistemul deja implementat în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului;

- asigurarea că sistemul nostru este pe deplin transparent.

Politica UE în domeniul concurenței – se urmărește un model de politici globale pentru promovarea concurenței libere și loiale, prin:

- convenirea asupra unor reguli care să împiedice firmele să colaboreze în secret pentru stabilirea prețurilor sau să abuzeze de puterea lor pe piață;

- luarea tuturor măsurilor pentru ca societățile private să poată concura în condiții de egalitate cu cele aflate în proprietatea statului;

- luarea tuturor măsurilor necesare ca, în cazul în care SUA sau un guvern din UE subvenționează o societate, să facă acest lucru în mod transparent.

Drepturi de proprietate intelectuală și indicații geografice – se urmărește facilitarea introducerii mai rapide a mai multor produse și servicii inovatoare pe piața UE și pe cea a SUA, prin:

- convenirea asupra unor principii comune și găsirea unor modalități de a colabora mai strâns;

- încurajarea investițiilor în inovare și cercetare;

- contribuirea la generarea creșterii și la crearea de locuri de muncă, aducând beneficii întreprinderilor și consumatorilor.

Scopurile și obiectivele specifice ale administrației americane în negocierile asupra proiectului TTIP sunt detaliate de Biroul negociatorului-șef pentru comerț al SUA⁵⁸, astfel:

⁵⁸ Office of the United States Trade Representative, *T-TIP Issue-by-Issue Information Center*, <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/transatlantic-trade-and-investment-partnership-t-tip/t-tip> (accesat iulie 2015).

Comerț cu mărfuri – se urmărește eliminarea tuturor tarifelor și altor taxe privind comerțul cu produse agricole, industriale și de consum între SUA și UE, cu o eliminare substanțială de taxe odată cu intrarea în vigoare a acordului, perioade de tranziție în cazul produselor sensibile și mecanisme adecvate de salvagardare în caz de necesitate.

Comerț cu servicii – se urmărește obținerea unui acces îmbunătățit pe piața UE pe o bază globală și abordarea funcționării în domeniu a tuturor monopolurilor și întreprinderilor de stat, precum și consolidarea transparenței, imparțialității și a unui proces echitabil în ceea ce privește autorizațiile pentru furnizarea de servicii.

Achiziții publice – se urmărește extinderea oportunităților de acces pe piață atât pentru mărfurile și serviciile americane, cât și pentru furnizorii SUA de mărfuri și servicii pe piețele de achiziții publice din UE (statele membre). De asemenea, se dorește derularea corectă, transparentă și previzibilă a operațiunilor de achiziții publice și asigurarea că furnizorii SUA de mărfuri și servicii beneficiază de un tratament la fel de favorabil ca cel acordat mărfurilor, serviciilor și furnizorilor interni sau străini în UE (statele membre).

Reguli de origine – se urmărește stabilirea unor reguli de origine care să asigure că un anumit nivel al taxelor, în temeiul unui acord cu UE, se aplică numai mărfurilor care pot fi supuse unui astfel de tratament și definirea unor proceduri de aplicare a acestor reguli.

Barriere netarifare și aspecte de reglementare – se urmărește reducerea sau eliminarea barierelor netarifare care afectează oportunitățile pentru exporturile americane, oferă un avantaj competitiv pentru produsele UE sau generează distorsiuni comerciale. De asemenea, se dorește o mai mare compatibilitate între SUA și UE în procesul de reglementare și standardizare, pe baza principiilor și regulilor Acordului OMC privind barierele tehnice în calea comerțului.

Comerț electronic și tehnologia informației și comunicațiilor – se urmărește elaborarea unor reglementări adecvate care să faciliteze utilizarea comerțului electronic în sprijinul comerțului cu mărfuri și servicii, precum și unele prevederi care să ușureze circulația transfrontalieră a fluxurilor de date.

Produse textile și de confecții – se urmărește obținerea accesului deplin la piața UE pentru produsele textile și de confecții americane, susținut de o cooperare vamală eficientă și alte norme de facilitare a schimburile comerciale bilaterale cu produse textile și de confecții.

Dezvoltare durabilă – se urmărește obținerea de angajamente corespunzătoare din partea UE cu privire la drepturile individuale la locul de muncă recunoscute la nivel internațional și la protecția mediului (inclusiv conservarea resurselor naturale), precum și aplicarea efectivă a legislației muncii în ceea ce privește aceste drepturi și a celei de mediu, în conformitate cu prioritățile și obiectivele SUA.

Regim vamal și facilitarea comerțului – se urmărește stabilirea unor reguli pentru derularea transparentă, eficientă și previzibilă a operațiunilor vamale și asigurarea că măsurile vamale nu se aplică într-un mod care creează obstacole procedurale nedorite în calea comerțului, precum și sporirea cooperării vamale între SUA și UE (statele membre).

Întreprinderi de stat – se urmărește stabilirea unor reguli adecvate, relevante la nivel global, cu privire la întreprinderile de stat, întreprinderile comerciale de stat și monopoluri, cum ar fi cele care promovează transparența și reduc distorsiunile comerciale.

Întreprinderi mici și mijlocii – se urmărește consolidarea cooperării SUA-UE pentru a spori participarea IMM-urilor în schimburile comerciale bilaterale.

Investiții – se urmărește asigurarea pentru investitorii SUA în UE a unor drepturi comparabile cu cele disponibile în

temeiul principiilor și practicii judiciare americane, iar pentru investitorii UE în SUA că nu beneficiază de unele drepturi cu privire la protejarea investiții mai favorabile decât investitorii americani în SUA. De asemenea, se caută obținerea de garanții că investitorii SUA beneficiază de un tratament la fel de favorabil ca cel acordat investitorilor UE sau altor investitori străini din UE, precum și reducerea sau eliminarea barierelor artificiale sau care generează distorsiuni comerciale în ceea ce privește investițiile americane în UE. În plus, se dorește dezvoltarea unor proceduri coerente de soluționare a litigiilor dintre investitorii americani și UE (statele membre), care să fie în consonanță cu obiectivele de rezoluție rapidă, echitabilă și transparentă a litigiilor.

Soluționarea litigiilor dintre state – se urmărește stabilească proceduri echitabile, transparente, oportune și eficiente pentru soluționarea litigiilor în probleme izvorâte din aplicarea acordului de comerț și investiții cu UE, inclusiv prin identificarea timpurie și soluționarea litigiilor prin consultări.

Transparență, anticorupție și concurență – se urmărește creșterea transparenței în administrarea regimurilor comerciale și de investiții ale UE (statelor membre) și stabilirea unor norme prin care să se asigure că măsurile legate de comerț și investiții sunt adoptate și aplicate într-un mod deschis și transparent. De asemenea, se dorește obținerea de angajamente corespunzătoare privind anticorupția, abordarea chestiunilor de interes comun privind politica în domeniul concurenței și îmbunătățirea cooperării în domeniu.

Drepturi de proprietate intelectuală – se urmărește obținerea de angajamente corespunzătoare care să reflecte obiectivul comun de protecție și aplicare a drepturilor de proprietate intelectuală, precum și noi oportunități de progres și protecție a intereselor creatorilor, inovatorilor, întreprinzătorilor, fermierilor și muncitorilor americani, inclusiv capacitatea acestora de a concura pe piețele externe.

2.3. Stadiul negocierilor

Așteptările și planurile inițiale care prevedeau că negocierile se vor încheia în termen de 18-24 luni s-au dovedit mult prea optimiste. Astfel, până în prezent s-au desfășurat zece runde de negocieri între cele două părți, în multe din capitolele acordului TTIP ajungându-se la un numitor comun. Însă, unele teme de negociere rămân încă sub semnul întrebării (după cum vom arăta în capitolul al treilea), necesitând discuții mult mai ample, ca de exemplu mecanismul de arbitraj sau standardele.

În continuare, prezentăm principalele subiecte abordate pe parcursul procesului de negociere:

- *Runda 1* (8-12 iulie 2013) – consultările s-au axat asupra procesului de negociere, precum și luării unei hotărâri cu privire la capitolele și arhitectura viitorului acord. În plus, s-a luat pulsul cu privire la prioritățile diferitelor teme de negociere;

- *Runda a 2-a* (11-15 noiembrie 2013) – negocierile s-au centrat pe teme de investiții, comerțul cu servicii, cooperarea în domeniul reglementării, barierele tehnice în calea comerțului, precum și energia și materiile prime;

- *Runda a 3-a* (16-20 decembrie 2013) – negocierile au continuat pe tematica arhitecturii viitorului acord, precum și cu privire la accesul pe piață și problemele de reglementare. În plus, discuțiile au atins atât aspecte privind atât politica în domeniul concurenței, îndeplinirea standardelor în domeniul muncii, social și de mediu, cât și facilitățile vamale;

- *Runda a 4-a* (10-14 martie 2014) – negocierile au reluat teme ca accesul pe piață și cooperarea în domeniul reglementării, dar au inclus și problematica regulilor de origine și a sectorului agricol. Echipele de negociere au schimbat primele oferte de eliminarea a taxelor vamale, iar în marja discuțiilor a fost abordat capitolul protejarea investițiilor;

- *Runda a 5-a* (19-23 mai 2014) – negocierile au abordat temele regimului vamal, deschiderii pieței în domeniul serviciilor și investițiilor, cooperării în domeniul reglementării

(fiind atins pentru prima oară subiectul inginerie mecanică și electrică), achizițiilor publice și dezvoltării durabile.

- *Runda a 6-a* (14-18 iulie 2014) – negocierile au vizat diferite teme, precum agricultura, energia și materiile prime, protecția mediului, dreptul muncii, accesul pe piață pentru IMM-uri sau piețele de achiziții, acordându-se o importanță deosebită detaliilor tehnice și cooperării în domeniul reglementării. În marja discuțiilor a fost subliniată importanța creșterii transparenței procesului de negociere, prin publicarea mandatului de negociere;

- *Runda a 7-a* (29 septembrie – 3 octombrie 2014) – negocierile s-au axat în principal asupra sectorului de servicii, IMM-urilor și coerenței în materie de reglementare. De asemenea, au fost discutate abordările generale din rundele anterioare de negocieri, numeroase propuneri și formulări ale celor două părți fiind revizuite;

- *Runda a 8-a* (2-6 februarie 2015) – negocierile au continuat pe problematica accesului pe piață (tarife, servicii, achiziții publice), cooperării în domeniul reglementării (reducerea barierelor tehnice, creșterea coerenței în materie de reglementare) și normelor globale (facilitarea comerțului pentru IMM-uri, dezvoltarea durabilă, protejarea proprietății intelectuale);

- *Runda a 9-a* (20-24 aprilie 2015) – negocierile s-au centrat pe teme de reducere a tarifelor, cooperare în domeniul reglementării, facilitare a comerțului pentru IMM-uri, servicii, agricultură, precum și aspecte legate de energie și materii prime;

- *Runda a 10-a* (13-17 iulie 2015) – negocierile s-au intensificat odată cu adoptarea rezoluției asupra TTIP de către Parlamentul European și a proiectului de lege privind Autoritatea de Promovare a Comerțului de către Congresul SUA, documente ce oferă un sprijin politic suplimentar în procesul de negociere comercială. Temele centrale ale discuțiilor au fost serviciile, cooperarea în domeniul

reglementării, facilitățile comerciale, IMM-urile, energia și materiile prime.

Conform specialiștilor, un acord politic general asupra TTIP ar trebui atins în cursul actualei administrații a SUA, detaliile urmând să fie completate ulterior. În acest context, secretarul de stat american, John Kerry, afirma că „dacă suntem suficient de ambițioși, TTIP va însemna pentru prosperitatea noastră comună ceea ce a însemnat NATO pentru securitatea noastră comună, recunoscând faptul că securitatea noastră s-a bazat întotdeauna pe ideea de prosperitate comună”⁵⁹.

Într-un studiu al Fundației Bertelsmann⁶⁰, ce ia în calcul două scenarii – TTIP modest (reducerea/eliminarea tarifelor) și TTIP ambițios (liberalizarea extinsă prin reducerea/eliminarea barierelor tarifare și netarifare și armonizarea standardelor) –, se arată că atingerea obiectivelor ambițioase ale acordului ar duce la creșteri ale veniturilor pe cap de locuitor între 2,58% și 9,70% în majoritatea statelor membre ale UE27 (studiul nu ia în calcul Croația) și de 13,40% în SUA (vezi figura nr. 2). În cazul unui TTIP mai puțin ambițios, veniturile pe cap de locuitor ar crește modest, cu doar 0,11%-0,58% în majoritatea statelor membre ale UE27 și 0,80% în SUA.

În ambele scenarii, celelalte puteri economice emergente ale lumii ar urma să fie afectate negativ (vezi figura nr. 3). În cazul unui TTIP ambițios, Canada ar avea de suferit cel mai mult, urmată de Mexic și Japonia, iar un TTIP modest ar duce la scăderi semnificative în Africa de Sud și India. Spre deosebire, Brazilia ar fi pe plus și într-un caz și în celălalt, iar venituri pe cap de locuitor ale Rusiei ar scădea cu 2,10% în

⁵⁹ U.S. Department of State, *Remarks at Munich Conference*, 1 February 2014, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2014/02/221134.htm> (accesat iunie 2015).

⁶⁰ Bertelsmann Stiftung, *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Who benefits from a free trade deal?*, Global Economic Dynamics, 17 June 2013.

ambele scenarii.

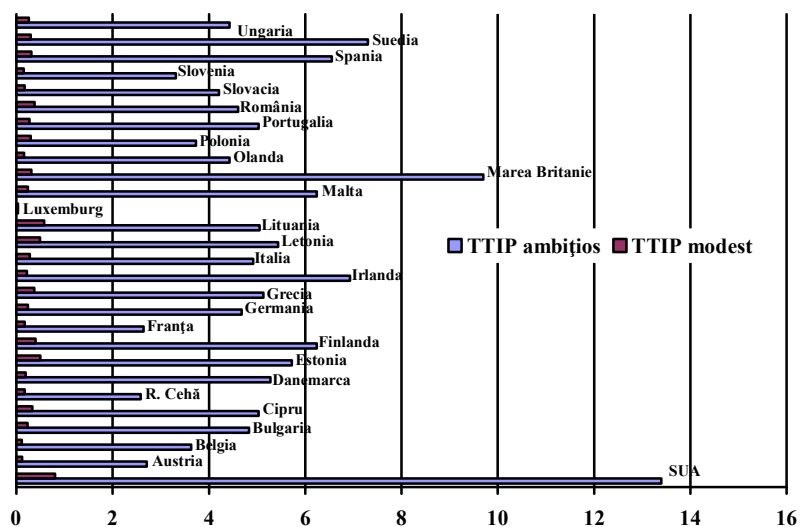

Figura nr. 2: Rata de creștere a veniturilor pe cap de locuitor în SUA și statele membre ale UE27 (%)

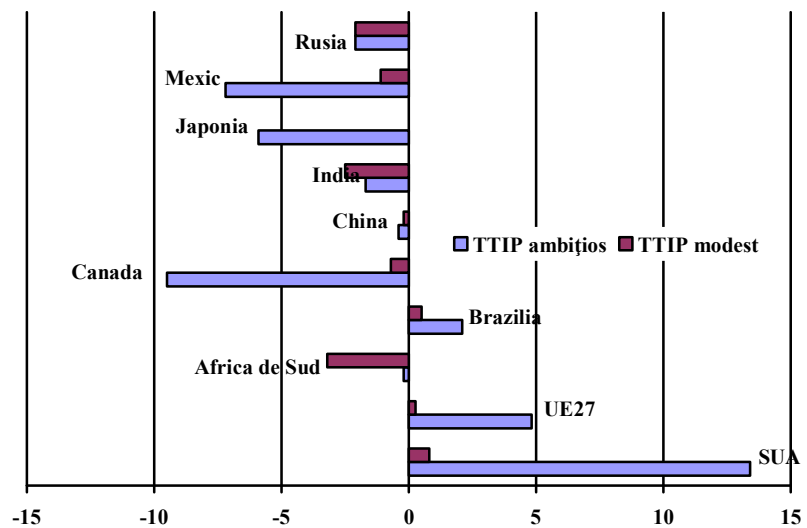

Figura nr. 3: Rata de creștere a veniturilor pe cap de locuitor în SUA, UE27 și celelalte puteri economice ale lumii (%)

Încheierea negocierilor asupra TTIP, acord ce vizează cele mai importante componente ale relațiilor economice SUA-UE, comerțul și investițiile, semnarea și punerea lui în practică va avea efecte din cel puțin din trei puncte de vedere.

Astfel, din perspectivă *economică*, eliminarea barierelor comerciale și de investiții între cele mai mari puteri economice ale lumii, UE și SUA, ar extinde accesul la piețe și reduce costurile inutile, conducând la crearea mai multor locuri de muncă și sporirea creșterii economice.

Din perspectivă *strategică*, normele și reglementările comune elaborate și dezvoltate în urma negocierilor asupra TTIP au potențialul să influențeze stabilirea standardelor în sistemul comercial global.

Din perspectivă *geopolitică*, TTIP ar putea funcționa ca o ancoră de stabilitate într-un mediu internațional de securitate caracterizat de schimbări profunde și complexe, noi riscuri și amenințări, emergența unor noi actori non-statali. Astfel, TTIP ar contribui la creșterea gradului de consolidare și instituționalizare a cooperării politice transatlantice.

Capitolul 3 DEZBATEREA REFERITOARE LA TTIP

Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană, inclusiv antecesorii acesteia din urmă, au redus în mod constant restricțiile comerciale, în pandant cu cooperarea în problemele de securitate. Inițial, liberalizarea era însoțită de politici de bunăstare socială, sisteme de rate fixe și de limitări ale circulației capitalului. Din anii '70-'80, s-au modificat unele dintre aceste condiții, dar deschiderea a continuat⁶¹.

În acest context, inițiativele comerciale ale administrației Obama au trezit critici intense în rândul opiniei publice, chiar dacă vocile contra nu au reușit să își impună punctul de vedere. În primul capitol s-a observat că teoretizările academice oferă o paralelă mai bine argumentată a dezbaterilor contemporane asupra acestui subiect. În cel de față vor fi prezentate principalele aspecte ale TTIP aflate în centrul atenției susținătorilor și opozanților proiectului.

Pentru început, trebuie subliniat că avem de-a face cu un proiect de acord încă în lucru, despre care beneficiem doar de o cunoaștere parțială. Criticii documentului și ai liberalizării comerțului au blamat faptul că negocierile se poartă departe de ochii publicului, ceea ce a determinat unele autorități să anunțe punctele de vedere susținute în cadrul negocierilor (detaliat în subcapitolul 2.2.). În consecință, avem disponibile documente de poziție și cunoaștem cel puțin o parte a subiectelor disputate.

Acest capitol conține o secțiune dedicată istoricului negocierilor comerciale transatlantice, privite dintr-un context mai larg, urmată de tratarea principalelor controverse legate de TTIP. Un accent special va fi pus, în aceasta abordare, asupra unor subiecte precum sistemul de arbitraj propus în cadrul

⁶¹ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999, pp. 201-266; Robert GILPIN, *Economia mondială în secolul XXI*, Editura Polirom, Iași, 2004, pp. 53-54 și 159-198.

discuțiilor, reglementările și standardele care ar trebui să facă obiectul acordului. Vor fi prezentate argumentele pro și contra liberalizării comerțului în acest caz, într-o abordare inspirată de Susan Strange, care evidențiază avantajele prezentării unei diversități de puncte de vedere asupra EPI⁶². Este o metodă utilă în cazul unui subiect relativ nou, destul de controversat ca respectivul proiect.

3.1. Relațiile SUA-UE în context comercial

Legăturile economice transatlantice trebuie înțelese într-un context extins, potrivit tuturor teoretizărilor din domeniul economiei politice internaționale expuse anterior. Deși acestea din urmă diferă în ceea ce privește tipul explicațiilor și interpretărilor propuse, actorilor considerați importanți și perspectivele pe termen scurt și lung, deosebiri nu mai sunt valabile aici. În acest subcapitol, vor fi trecute în revistă principalele trăsături și tendințe din acest domeniu, pentru a servi la o mai bună înțelegere a proiectului TTIP.

După al Doilea Război Mondial, SUA s-au aflat într-o poziție privilegiată din punct de vedere economic, comparativ cu europenii, japonezii, dar și cu Uniunea Sovietică⁶³. Teoreticienii stabilității hegemonice accentuează acest factor pentru a explica geneza sistemului comercial, financiar și de producție contemporan, dar și principiile pe care se bazează acesta. Elementele politice ale economiei globale conectau stabilitatea internațională cu dezvoltarea liberului schimb, accesul la credit și o atmosferă cosmopolită⁶⁴.

Astfel, atunci când vorbim despre comerț, sunt implicate nu doar subiecte legate de profit și de piață, ci și probleme de securitate și relații de putere. Robert Gilpin a subliniat conexiunea dintre Alianța Nord-Atlantică și intensificarea

⁶² Susan STRANGE, *op. cit.*, 1997, pp. 7-21.

⁶³ Robert GILPIN, *op. cit.*, 2004, pp. 53-54.

⁶⁴ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999.

relațiile economice în spațiul transatlantic, în special în ceea ce privește rolul dolarului ca monedă de rezervă a sistemului financiar și finanțarea deficitului și a datoriei publice americane⁶⁵.

Refacerea societăților vest-europene și japoneze a schimbat unele dintre aceste elemente, dar nu a condus automat la un declin al SUA ca superputere, cum se temeau teoreticienii respectivi⁶⁶. SUA au beneficiat de extinderea globală a companiilor americane, de avantajele sistemului său bancar și de revoluția informatică⁶⁷. Aceste condiții au fost însă puse sub semnul întrebării odată cu criza financiară din anii 2007-2008.

Dezvoltarea Japoniei, a statelor din Asia de Sud-Est și, îndeosebi, a Chinei constituie o tendință pe termen lung care schimbă structura economiei mondiale. După Revoluția Industrială, centrul lumii din acest punct de vedere s-a aflat în Europa, o situație schimbată odată cu cele două războaie mondiale, când SUA s-au impus din punct de vedere al producției, finanțelor și schimburilor. Atunci, relațiile transatlantice reprezentau legăturile dintre economiile cele mai dezvoltate ale lumii.

Pe lângă ridicarea unor noi economii și problema hegemoniei, intensificarea interdependențelor și a relațiilor transnaționale, dezvoltarea companiilor multinaționale și integrarea finanțelor și a burselor constituie fenomene fundamentale ale lumii contemporane. Îndeosebi liberalii insistă aici asupra declinului rolului statului, care ar fi depășit

⁶⁵ Ibidem, pp. 109-117 și 411-412.

⁶⁶ Paul KENNEDY, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri. Transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Editura Polirom, Iași, 2011; Joseph S. NYE Jr., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, 1991; Simona R. SOARE, *Sub povara a 90000 de tone de diplomatie? Statele Unite ale Americii, strategia hegemonică și declinul relativ de putere*, Editura Militară, București, 2013.

⁶⁷ Susan STRANGE, *op. cit.*, 1997.

de noile evoluții. Cu toate acestea, așa cum au arătat în mod repetat crizele din ultimele trei decenii și anticipa teoria stabilității hegemonice, autoritățile publice sunt cele care trebuie să intervină pentru a salva firmele afectate, să definească noi regimuri sau să asigure siguranța comerțului⁶⁸.

Schimburile au reprezentat un element fundamental al acestor transformări. Istoric, până la TTIP, caracterul universal al liberalizării comerțului a fost intim legat de relațiile transatlantice, datorită importanței economiilor respective și impulsului pe care SUA și partenerii lor europeni îl puteau acorda extinderii acestuia la nivel global. Elementele principale ale acestui proces constau în definirea intereselor americane, integrarea europeană și apariția unor noi state importante din punct de vedere economic.

După al Doilea Război Mondial, SUA au stimulat refacerea Occidentului prin Planul Marshall și au deschis piața pentru exporturi⁶⁹. Formarea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului și mai ales a Comunității Economice Europene, antecesorii Uniunii Europene, au ridicat o nouă problemă: regionalismul comercial poate afecta liberalizarea globală, prin deplasarea de comerț⁷⁰. Acordul General pentru Tarife și Comerț (GATT), strămoșul OMC, a avut tocmai rolul de a armoniza aceste potențiale diferențe, printre altele și a făcut acest lucru în cadrul unor runde succesive de negocieri⁷¹.

Procesul liberalizării generale a atins un punct mort, deși China a fost integrată aici și majoritatea barierelor tarifare au

⁶⁸ Vezi Charles P. KINDLEBERGER, *op. cit.*, 1986.

⁶⁹ Robert GILPIN, *op. cit.*, 2004, pp. 53-54.

⁷⁰ ***, „SMEs across the world worry about TTIP trade diversion, see chance for trade facilitation”, în *Borderlex*, 17 October 2014, <http://www.borderlex.eu/blog/smes-across-world-worry-ttip-trade-diversion-see-chance-trade-facilitation/> (accesat iulie 2015).

⁷¹ Robert O. KEOHANE, *op. cit.*, 1984.

fost eliminate în spațiul transatlantic⁷². Sunt mai multe cauze: schimbarea raporturilor de putere, disputele referitoare la agricultură, drepturile intelectuale și investițiile, rolul important jucat uneori de barierele netarifare, importanța companiilor multinaționale, caracterul intrasectorial și intra-firmă a unei părți semnificative a comerțului mondial etc.⁷³ Din această perspectivă, TTIP și inițiativa similară referitoare la regiunea Pacificului fac parte dintr-o tendință de regionalizare a schimburilor, centrată în jurul SUA și a partenerilor săi.

Deși negocierile TTIP sunt secrete, unele elemente au fost făcute publice, ca urmare a presiunii publice. Astfel, SUA și UE își propun eliminarea barierelor în calea comerțului, armonizarea standardelor și a reglementărilor, stimularea investițiilor și stabilirea unui mecanism de arbitraj a disputelor dintre companii și state.

TTIP poate fi interpretat ca o reacție la schimbările de putere pe plan internațional, dar și ca o tentativă de a reglementa unele divergențe și a contribui la consolidarea relațiilor comerciale și strategice. Mai vechea alternativă evocată de Gilpin între universalizare și decuparea unor segmente în jurul marilor puteri este încă de actualitate⁷⁴. Proiectul poate relansa Runda Doha a OMC sau poate contribui configurarea unei lumi multipolare.

3.2. Mecanismul de arbitraj

Cea mai controversată propunere din cadrul TTIP se referă la propunerile de soluționare a disputelor dintre companii și statele parte a acordului. Aici s-au putut evidenția deosebirile de opinii și interese dintre liberali, etatiști și radicali.

⁷² Shawn DONNAN, „WTO chief attempts to breathe life into Doha talks”, în *Financial Times*, 26 June 2014, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/194c8440-fd2a-11e3-8ca9-00144feab7de.html#axzz3l8cjkXxu> (accesat iulie 2015).

⁷³ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999, pp. 232-247.

⁷⁴ Robert GILPIN, *op. cit.*, 2004, pp. 256-259.

Elementele subliniate includeau problema suveranității, protecția împotriva abuzurilor și viziunile divergente despre consecințele distributive ale liberului schimb.

Din câte se pare, propunerile inițiale stipulau înființarea unor curți de arbitraj care să reglementeze diferendele dintre investitorii străini și state, fără a mai face apel la autoritățile din țara de origine a companiilor implicate⁷⁵. Acest lucru însemna o oarecare distanțare de premisele suveranității, potrivit unor interpretări sau o modalitate de a încuraja investițiile⁷⁶. O dezbateră similară celei legate de TTIP are loc și în ceea ce privește inițiativa pacifică.

Mecanismul oferă companiilor posibilitatea de a contesta unele decizii guvernamentale, fără a mai face apel la sistemul juridic intern al acestora și acoperă și autorități, precum cele ale UE⁷⁷. Acestea ar trebui să se refere la acordarea de privilegii altor investitori sau la naționalizări, dar pot acoperi domenii destul de diverse, ca de exemplu standardele de sănătate și de mediu, de protecție ecologică și, chiar, salariul minim. Prevederi similare există și în alte circa 3.000 de

⁷⁵ Rachel WELLHAUSEN în Henry FARRELL, „People are freaking out about the Trans Pacific Partnership’s investor dispute settlement system. Why should you care?”, în *Washington Post*, 26 March 2015, <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2015/03/26/people-are-freaking-out-about-the-trans-pacific-partnerships-investor-dispute-settlement-system-why-should-you-care> (accesat iulie 2015).

⁷⁶ Julia KOLLEWE, „What is TTIP? The controversial trade deal proposal explained”, în *The Guardian*, 3 July 2015, <http://www.theguardian.com/business/2015/jul/03/what-is-ttip-controversial-trade-deal-explained> (accesat iulie 2015); Andrew Walker, „TTIP: Why the EU-US trade deal matters”, în *BBC News*, 13 May 2015, <http://www.bbc.com/news/business-32691589> (accesat iulie 2015).

⁷⁷ Owen JONES, „The TTIP deal hands British sovereignty to multinationals”, în *The Guardian*, 14 September 2014, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/sep/14/ttip-deal-british-sovereignty-ukip-treaty> (accesat iulie 2015).

acorduri, dar ambele părți sunt gazdele unora dintre cele mai importante companii pe plan mondial și subiectul a răbufnit în public⁷⁸.

Până recent, au fost inițiate circa 500 de procese, numărul lor înregistrând o creștere destul de importantă, în cazurile în care astfel de prevederi erau incluse în acorduri comerciale⁷⁹. Autoritățile publice și companiile au câștigat fiecare câte o treime din totalul cazurilor, dar este dificil de generalizat, din cauza caracteristicilor economiilor americană și europeană⁸⁰. State precum Australia au obținut scutiri, iar altele au manifestat rezerve față de mecanismele respective de arbitraj⁸¹.

Susținătorii propunerii accentuează eventuale consecințe pozitive, precum reducerea costurilor legate de soluționarea disputelor și subliniază că nu este vorba neapărat despre o inovație. Numărul proceselor din această categorie nu ar fi, la rândul său, mult prea mare. De asemenea, clauzele aflate în discuție s-ar referi numai la cazuri de discriminare între actori economici, fără a dicta, cel puțin din punct de vedere formal, termenii legislațiilor locale⁸².

Obiecțiile la adresa acestor idei au fost destul de intense și vizibile, alimentând formarea unei coaliții care a încercat să blocheze întregul proiect. Criticii considerau că astfel, companiile pot abuza de mecanismul de arbitraj pentru a presa statele să se plieze unor condiții care ar contrazice legislația

⁷⁸ Rachel WELLHAUSEN în Henry FARRELL, *op. cit.*, 26 March 2015.

⁷⁹ ***, „Recent trends in IIAS and ISDS”, în *IIA Issues Note*, No. 1, February 2015, UNCTAD, http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2015d1_en.pdf (accesat iulie 2015).

⁸⁰ Rachel WELLHAUSEN în Henry FARRELL, *op. cit.*, 26 March 2015.

⁸¹ Ibidem.

⁸² ***, „Investment protection in TTIP”, *European Commission, Trade*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153018.5%20Inv%20Prot%20and%20ISDS.pdf (accesat august 2015).

locală, riscând amenzi în caz contrar⁸³. Preocupările legate de protecția mediului s-au îmbinat cu cele identitare în acest caz.

Proteste au convins reprezentanții UE să facă publice mandatul de negociere și diferite poziții punctuale. Un raport al Parlamentului UE a solicitat, aprobând proiectul, ca mecanismul de arbitraj să nu amenințe suveranitatea statelor⁸⁴. În continuare sunt posibile modificări ale propunerilor, deci orice concluzie poate oferi doar o aproximare a eventualelor prevederi ale acordului.

Neoliberalismul instituțional consideră că organizațiile internaționale și regimurile sunt utile deoarece schimbă distribuția beneficiilor și a dezavantajelor. Prin urmare, un mecanism de arbitraj poate reduce costurile de tranzacție și de informare, permițând creșterea bunăstării sociale. Cu toate acestea, din corelațiile identificate de această teorie, nu reiese o anumită formulă instituțională favorită, spre deosebire de alte versiuni ale liberalismului, care promovau reducerea drastică a rolului jucat de instituțiile statului în economie.

Pentru realiști, suveranitatea sau cel puțin autonomia statului constituie unul dintre aspectele fundamentale ale chestiunii. Companiile multinaționale depind, în cele din urmă, de politicile adoptate de executive, fie direct, sporind puterea acestuia, beneficiind de umbrela de securitate, fie indirect, prin intermediul tipului de ordine internațională promovată de actorii majori⁸⁵. În consecință, rezultă un scepticism față de

⁸³ Lee WILLIAMS, „What is TTIP? And six reasons why the answer should scare you”, în *The Independent*, 12 October 2015, <http://www.independent.co.uk/voices/comment/what-is-ttip-and-six-reasons-why-the-answer-should-scare-you-9779688.html> (accesat iulie 2015).

⁸⁴ Aline ROBERT, „European Parliament backs TTIP, rejects ISDS”, în *Euractiv*, 9 July 2015, <http://www.euractiv.com/sections/global-europe/european-parliament-backs-ttip-rejects-isds-316142> (accesat iulie 2015).

⁸⁵ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999, pp. 267-300.

necesitatea și eficiența unui asemenea mecanism.

Teoriile critice conduc la concluzii negative despre acest gen de mecanisme. În cel mai bun caz, ele servesc la menținerea unei aparențe de neutralitate, înclinând balanța relațiilor de putere în favoarea companiilor și mai puțin a populației, care trebuie să suporte costurile. Constructivismul și postmodernismul pun accent pe dinamicile identitare create de globalizare, noi tipuri de instituții și pe slăbiciunea statului ca actor internațional.

Formula propusă poate servi la contracararea tendințelor protecționiste și la reducerea presiunilor exercitate de diferite grupuri de interese din interior asupra factorilor de decizie. Mecanismul de arbitraj pornește de la o problemă importantă, răspândirea barierelor netarifare în calea comerțului. Potrivit lui Gilpin, acestea permit continuarea sprijinirii companiilor, chiar și în absența taxelor și acoperă o mare parte a comerțului⁸⁶.

Cu toate acestea, versiunea cel mai des vehiculată pune sub semnul întrebării credibilitatea statului de drept din spațiul euroatlantic și acordă un statut privilegiat investitorilor, riscând coborârea standardelor, în condițiile globalizării. Alături de alte propuneri, poate slăbi, pe termen lung, legitimitatea procesului de liberalizare a comerțului, dacă aceasta ar conduce la abandonarea sau diluarea semnificativă a sistemelor de protecție socială. În consecință, trebuie investigate cu atenție opțiunile existente și selectate cele care vor oferi mai multe avantaje, decât dezavantaje.

3.3. Standarde, reglementări și servicii

Standardele se referă la criteriile elaborate de state referitoare la securitatea alimentară, protecția mediului sau a consumatorului. Ele reprezintă un aspect fundamental al economiilor moderne, avansate tehnologic, atât în SUA, cât și în UE, unde constituie un punct important al reglementărilor

⁸⁶ Ibidem, pp. 232-247.

adoptate sau inițiate de Comisia Europeană. Avem de-a face cu un subiect sensibil pentru opinia publică, criza vacii nebune sau interdicțiile referitoare la organisme modificate genetic fiind exemplificări clasice, dar pot constitui o formă mascată de favorizare a companiilor, parte a „noului protecționism” tratat anterior⁸⁷.

Proiectul TTIP intenționează aparent să dezvolte căi de armonizare a standardelor, pentru a împiedica restricționarea accesului companiilor, urmărind astfel să stimuleze investițiile străine și comerțul. În cadrul negocierilor, s-a discutat despre înființarea unui comitet care să concilieze diferitele concepții despre reglementările adoptate de SUA și UE, pentru a asigura o standardizare normativă. Ambele părți au promis că nu vor face rabat de la principii, precum calitatea produselor și a mediului, deși aici concepțiile pot diferi⁸⁸.

Alături de mecanismul de arbitraj, chestiunea standardelor s-a dovedit a fi una dintre cele mai controversate aspecte ale inițiativei. Criticii au speculat posibilitatea abuzului propunerilor de liberalizare, care ar oferi prilejul modificării normelor de siguranță în favoarea companiilor și pune în pericol sănătatea sau mediul. Adepții TTIP au replicat, considerând că aceste obiective vor fi protejate, dar că, deseori, diferențele dintre reguli consumă timp sau maschează interese private⁸⁹.

⁸⁷ Robert GILPIN, *op. cit.*, 1999; ***, „Regulatory Cooperation in TTIP”, *EU Commission, Trade*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153002.1%20RegCo.pdf (accesat iulie 2015); ***, „Technical Barriers to Trade (TBTs) in TTIP”, *EU Commission, Trade* http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153003.2%20TBTs.pdf (accesat iulie 2015).

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ James CRISP, „TTIP will sacrifice food safety for faster trade, warn NGOs”, în *Euractiv*, 28 August 2014, <http://www.euractiv.com/sections/health-consumers/ttip-will-sacrifice-food-safety-faster-trade-warn-ngos-308025> (accesat iulie 2015); ***, „TTIP: ease access to US market, protect EU standards, reform

Serviciile au fost incluse în agenda de negociere a proiectului și s-au dovedit a fi, la rândul lor, subiect de dispută între susținătorii și adversarii acestuia. Domeniul acoperă aspecte destul de diferite ale economiei, de la comerțul retail, până la finanțe sau politicile sociale ale autorităților publice. Acestea sunt importante pentru că reprezintă sectoarele cele mai mari ale economiilor avansate, dar și datorită diversității, ambiguității și intersecției dintre valori potențial contradictorii caracteristice acestora⁹⁰.

Idea fundamentală a TTIP este de a permite accesul nediscriminatoriu al companiilor americane și europene pe cele două piețe și se ocupă de chestiuni precum: comunicații, licențe sau finanțe⁹¹. Procedurile propuse constau în armonizarea legislației de ambele părți ale Atlanticului pentru a asigura tratamentul nediscriminatoriu al agenților economici. Reprezentanții Comisiei Europene au promis că nu vor fi afectate anumite domenii, precum serviciile sociale sau cultura⁹².

Criticile au fost destul de intense, mergând până la suspiciuni referitoare la eventualitatea destrămării sistemelor publice de sănătate sau la anularea reglementărilor mediului financiar în Europa după criza financiară din anii 2007-2008. Sprijinatorii oficiali ai inițiativei au respins aceste suspiciuni și este prea devreme pentru a oferi un răspuns definitiv⁹³. Cu toate

dispute settlement”, în *European Parliament News*, 8 July 2015, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20150702IPR73645/html/TTIP-ease-access-to-US-market-protect-EU-standards-reform-dispute-settlement> (accesat iulie 2015).

⁹⁰ ***, „Services in TTIP”, *EU Commission, Trade*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_152999.2%20Services.pdf (accesat iulie 2015).

⁹¹ Ibidem.

⁹² Ibidem.

⁹³ ***, „Cameron urged to protect NHS in controversial TTIP trade deal”, în *Huffington Post*, 7 August 2014, <http://www.huffingtonpost.co.uk/2014/08/>

acestea, este bine ca factorii de decizie să ia în calcul problemele de legitimitate cu care s-a confruntat ordinea economică de piață în ultimii șapte ani, probleme care alimentează, printre alți factori, unele contestări.

Documentul include și alte aspecte, cum ar fi eliminarea tuturor barierelor tarifare existente, licitații și aspecte sectoriale ale agendei tratate până acum⁹⁴. Scurgeri de informații și o campanie intensă a oponentilor acordului au adus în atenția publicului subiecte deseori tehnice sau dificil de evaluat.

Din perspectiva disciplinei relațiilor internaționale, realismul întâmpină cele mai mari dificultăți când este vorba de a explica subiecte precum standardele, barierele netarifare, reglementările sau serviciile din cauza concentrării sale asupra rolului puterii militare și a factorilor sistemici. Cu toate acestea, Joseph Grieco a oferit o explicație subtilă a negocierilor comerciale, accentuând importanța câștigurilor relative și dorința autorităților publice de a-și promova companiile⁹⁵. Chiar dacă toți pot câștiga, beneficiile nu sunt egal distribuite, iar poziția de putere pe plan internațional trebuie menținută⁹⁶.

Liberalismul subliniază avantajele uniformizării normative, în ceea ce privește reducerea costurilor de informare și de tranzacționare. Unele versiuni, ca cea a lui Andrew Moravcsik, evidențiază și rolul primar jucat de actorii interni, precum companiile, în definirea mandatelor de negociere pe baza cărora executivile creează regimuri comerciale⁹⁷. Deși este favorabil liberalizării schimburilor, curentul nu exclude

07/ttip-eu-us-trade-deal-nhs-america_n_5657210.html, (accesat iulie 2015); James CRISP, „EU-US clash over financial services in TTIP”, în *Euractiv*, 15 May 2015, <http://www.euractiv.com/sections/european-business-summit-2014/eu-us-clash-over-financial-services-ttip-302173> (accesat iulie 2015).

⁹⁴ Julia KOLLEWE, *op. cit.*, 3 July 2015; Andrew Walker, *op. cit.*, 13 May 2015.

⁹⁵ Joseph GRIECO, *op. cit.*, 1990.

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Andrew MORAVCSIK, *op. cit.*, 1998.

posibilitatea abuzurilor.

Dintre abordările tratate aici, teoria critică este cea mai suspicioasă față de aspectele tehnice ale discuțiilor. Autoritățile publice tind să promoveze mai curând interesele companiilor decât pe cele ale sindicatelor și consumatorilor⁹⁸. Constructivismul și postmodernismul tind să evidențieze dinamici ideatice ca postmaterialismul, valorizarea produselor tradiționale și a protecției mediului, drept obiective de care politica de comerț trebuie să țină cont.

⁹⁸ Robert COX, *op. cit.*, 1986.

CONCLUZII

Importanța subiectelor economice a crescut în ultimele decenii, în cadrul disciplinelor inițial preocupate de studiul politicii mondiale și de fenomene precum războiul și pacea. Relativ noul domeniu academic al economiei politice internaționale (EPI) a încercat să aducă împreună interesele de cercetare legate de bogăție cu cele referitoare la conflictualitate și putere. S-a format astfel un spațiu intelectual multidisciplinar și diversificat din punct de vedere al teoriilor și metodologiilor.

Liberalismul constituie curentul de idei fundamental pentru EPI. Pornind de la premise raționaliste și individualiste, acesta propune un amplu proiect de cercetare și de schimbare socială, începând de la drepturi și de la construcția instituțională de jos în sus. Piața liberă și inițiativa personală reprezintă aici condiții necesare ale bunăstării și eficienței.

Neoliberalismul instituțional admite existența unor limitări, îndeosebi a situațiile anarhice, în care actorii nu au un interes rațional în a coopera. Prin urmare, adepții săi propun dezvoltarea regimurilor internaționale, care ar permite atingerea eficienței prin schimbarea condițiilor în care se pot realiza beneficiile. Acordurile de liber schimb, cum este TTIP, constituie etape în acest proces.

Alături de organizațiile internaționale și regimurile democratice, comerțul este, pentru liberali, și o parte a soluției la conflictualitatea relațiilor internaționale. Aici realității răspund, considerând că avem de-a face cu propuneri care ignoră condiția esențială din acest domeniu, politica de putere, consecința a absenței unui suveran mondial capabil să impună pacea. Bunăstarea individuală și colectivă nu sunt scopurile fundamentale, ci securitatea și controlul.

Regimurile internaționale apar, potrivit adeptilor teoriei, ca un produs al configurațiilor de putere și devin vulnerabile odată cu schimbarea acestora. Teoria stabilității hegemonice prezice că acordurile și comerțul deschis sunt mult mai probabile atunci când puterea dominantă are un caracter liberal. Ele sunt și mijloace utilizate pentru menținerea pozițiilor de putere, dar și instrumente necesare atingerii unor interese comune ca securitatea comunicațiilor sau stabilitatea financiară.

Realistii consideră că statele, în principal marile puteri, sunt principalii actori ai relațiilor internaționale și că interesele politico-militare sunt, în general, mai importante decât cele economice. Ascensiunea și declinul hegemonilor, conflictele de anvergură și capacitățile reprezintă subiectele favorite de cercetare ale acestora. Acordurile de liber schimb reprezintă una dintre consecințele structurii de putere, dar pot fi contestate odată cu desfășurarea unor schimbări profunde: concurată de China sau de Federația Rusă, SUA au ripostat prin intensificarea relațiilor economice cu partenerii săi asiatici și europeni⁹⁹.

Liberalismul și realismul au fost chestionate de susținătorii teoriilor critice și ai constructivismului. Aceștia refuzau modelul de cercetare oferit de științele naturii, împărtășit de către mulți dintre rivalii lor teoretici. Abordările intelectuale pentru cei dintâi nu pot fi obiective, nici pretabile integral unei epistemologii a cauzalității externe, similară explicațiilor din fizică, de pildă.

Pentru teoreticienii critici, ideile evoluează în paralel cu transformările realității sociale. Liberalizarea comerțului este un proces tipic al globalizării, în care, deși supraviețuiește, statul promovează interesele grupurilor sociale și ideologiile de

⁹⁹ Vasilis TRIGKAS, „The strategic implications of TAFTA/TTIP: Will it engage or contain China?”, în *Global Ethics Network*, 3 February 2014, <http://www.globalethicsnetwork.org/profiles/blogs/the-strategic-implications-of-tafta-ttip-will-it-engage-or> (accesat martie 2015).

pieță. Reformele dorite se orientează în jurul unei versiuni de egalitarism cosmopolit.

Constructiviștii împărtășesc distanțarea față de pozitivism, dar sunt mai puțin critici. Ei consideră că realitatea socială este definită în principal prin interacțiunile indivizilor și grupurilor, cu natură ideatică. Altfel spus, identitatea ne definește scopurile și comportamentele dezirabile, nu interesele și puterea studiate separat de context.

O cultură internațională favorabilă valorilor liberale reprezintă una dintre interpretările tipice ale constructiviștilor în ceea ce privește fenomene precum negocierile TTIP. Prin asemenea proiecte, nu doar că participanții beneficiază de unele avantaje, dar principiile occidentale pot fi consolidate. O altă versiune evidențiază importanța schimbării concepțiilor referitoare la relația dintre stat și economie în rândul experților și decidenților, în favoarea deschiderii comerciale și a reducerii intervenției statului în economie.

Pentru postmoderniști, realitatea este în flux, iar inițiative ca TTIP încearcă să inducă o oarecare coerență în relațiile de putere sociale. Într-un spațiu în care tendințele de fragmentare sunt dominante, statele, elitele, companiile și indivizii sunt prinse în rețele complexe de interacțiune, care se vor dovedi a fi dificil de stăpânit. În cele din urmă, speranțele optimiste legate de raționalitate și progres vor fi dezamăgite.

Concepțiile de față oferă perspective alternative asupra proiectului TTIP și este interesant de remarcat că multe dintre ele au paralele în opinia publică. Ele pot fi concepute fie analog unui meniu, seturi de idei pe care le putem folosi, potrivit preferințelor noastre, pentru a înțelege lumea, fie pot fi considerate contradictorii. Deși cel puțin unul dintre autorii studiului de față este mai apropiat de realism, am preferat să oferim publicului o diversitate de opțiuni, ținând cont că subiectul este recent și intens politizat.

Prin urmare, proiectul TTIP este dificil de evaluat.

Negocierile sunt secrete, chiar dacă unele poziții au fost făcute publice. Discuțiile nu au luat sfârșit și atitudinile au un caracter extrem și înflăcărat uneori. Cu toate acestea, anumite aspecte ale inițiativei pot fi surprinse, prin utilizarea teoriilor dezvoltate în cadrul EPI.

Mai întâi, nu reprezintă în întregime o noutate, ci continuă o tradiție veche de 75 de ani de liberalizare și interdependență economică în spațiile transatlantice. Cu o excepție, TTIP se distinge prin promovarea unei deschideri comerciale regionale, fără a o include într-un pachet universal. Aici s-ar putea invoca interpretările recunoașterii tendințelor pronunțate spre multipolarism sau, eventual, o nouă pregătire pentru afirmarea generală a valorilor occidentale, dar doar dacă vom asista la promovarea unor proiecte globale, ceea ce pare improbabil.

Nu vom asista neapărat la soluționarea tuturor problemelor pe ambele maluri ale Atlanticului. Reglementarea bancară pare a nu avea șanse să fie inclusă, ceea ce lasă sistemul financiar într-o stare de confuzie și îl menține vulnerabil în fața unei noi crize de anvergură¹⁰⁰. TTIP este intens contestat atât în SUA, cât și în UE, ceea ce a influențat deja măcar explicațiile publice ale autorităților.

Aspectul cel mai controversat s-a dovedit a fi mecanismul de arbitraj a disputelor dintre state și companii. Până și *The Economist* a considerat că este ceva în neregulă cu prevederile promovate¹⁰¹. Nu este clar dacă se va ajunge la un compromis, după propunerile recente ale reprezentanților europeni.

Armonizarea standardelor și reglementărilor a trezit

¹⁰⁰ Christian OLIVER, „Brussels wants finance rules back in US trade pact”, în *Financial Times*, 27 January 2014, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/191da83a-8775-11e3-ba87-00144feab7de.html#axzz3l8cJxXxu> (accesat iulie 2015).

¹⁰¹ ***, „The arbitration game”, în *The Economist*, 11 October 2014, <http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21623756-governments-are-souring-treaties-protect-foreign-investors-arbitration> (accesat iulie 2015).

suspiciunea coborârii nivelului criteriilor de protecție a mediului sau a intereselor consumatorilor. Aici pot fi afectate decizii precum cea de interdicție a produselor modificate genetic, o posibilitate care a îngrijorat o parte a opiniei publice. Autoritățile au promis că nu vor fi compromise aceste obiective, dar atunci nu este clar cum se va ajunge la un acord atunci când există diferențe notabile între SUA și UE.

Unele aspecte ale discuțiilor despre servicii au atras atenția criticilor, îndeosebi eventualitatea unei diluări a politicilor sociale din statele europene. TTIP ar urma să acopere și alte problematici, fiind un proiect comercial destul de ambițios. De asemenea, trebuie urmărite conexiunile cu alte fenomene și domenii, cum ar fi problemele de securitate din Europa de Est sau ascensiunea Chinei.

Dezbaterile teoretice din EPI nu au condus la un rezultat concludent sau la impunerea unei concepții dominante, dar nu s-au dovedit a fi inutile. Fiecare prezintă o imagine diferită a subiectelor comerciale, accentuând anumiți actori și corelații, ignorând alte aspecte. Așa cum a subliniat Susan Strange, acestea implică și un element de opțiune valorică, inclus în socialul contemporan.

Realismul promovează tabloul unei lumi în care statele joacă un rol fundamental, datorită rolului lor în asigurarea securității, procese ca cel de globalizare având un substrat politic. Teoria stabilității hegemonice evidențiază importanța existenței unui arbitru care să promoveze liberalizarea comerțului, chiar și în epoca informatică. Deși toată lumea poate câștiga, autoritățile publice tind să atragă cele mai importante beneficii în favoarea propriilor societăți și companii.

Liberalismul susține deschiderea generală a economiilor și oferă cea mai bună argumentare în favoarea TTIP, chiar dacă nu și în ceea ce privește toate detaliile. De exemplu, un mecanism de arbitraj este util pentru a asigura credibilitatea respectării angajamentelor din partea statelor. Uniformizarea

standardelor ar permite, la rândul său, accesul mai facil la consumatori.

Teoria critică susține că propunerile de liber schimb sunt orientate în favoarea elitelor și a companiilor multinaționale și nu vor oferi mai multă prosperitate publicului. În același timp, rolul statului va scădea. Constructivismul și postmodernismul subliniază importanța culturii și uneori legăturile dintre ideologiile comerțului și formele puterii.

Interpretarea realistă menționată anterior, sprijinită de Lamy și Dee, pare a fi cea mai convingătoare dintre ele, deoarece pune în evidență impactul tendinței de creionare a unui sistem multipolar asupra sistemului comercial internațional. Ca reacție la fenomenele de declin relativ, în contextul intervențiilor din Orientul Mijlociu, eșecul rundei Doha a OMC și cu criza declanșată în 2007-2008, SUA și partenerii europeni și japonezi s-au orientat spre negocierea unor acorduri regional de liber schimb. Ascensiunea Chinei și a altor state a adus o contribuție decisivă la aceste schimbări.

BIBLIOGRAFIE

I. Documente oficiale

- Consiliul Uniunii Europene, *Directive pentru negocierea privind Parteneriatul transatlantic pentru comerț și investiții dintre Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii*, Bruxelles, 17 iunie 2013 (declasificat în 9 octombrie 2014).
- *Declarația comună a Summit-ului UE-SUA* din 28 noiembrie 2011, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-842_en.htm.
- European Commission, *Statement from United States President Barack Obama, European Council President Herman Van Rompuy and European Commission President José Manuel Barroso*, Brussels/Washington, 13 February 2013.
- High Level Working Group on Jobs and Growth, *Final Report*, 11 February 2013.
- The White House, *Remarks by the President in the State of the Union Address*, Washington, D.C., 12 February 2013.
- U.S. Department of State, *Remarks at Munich Conference*, 1 February 2014.

II. Literatură de specialitate

- BAUDRILLARD, Jean, *America*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
- CĂLINESCU, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, Editura Polirom, Iași, 2005.
- COX, Robert, „Social Forces, States and World Orders”, în Robert O. KEOHANE, *Neorealism and its critics*, Columbia University Press, 1986.
- DEE, Megan, *The European Union in a Multipolar World*, Palgrave, 2015.
- FOUCAULT, Michel, *Nașterea biopoliticii*, Editura Idea, Cluj-Napoca, 2007.
- GILPIN, Robert, *Economia politică a relațiilor internaționale*, Editura DU Style, București, 1999.
- GILPIN, Robert, *Economia mondială în secolul XXI*, Editura Polirom, Iași, 2004.
- GRIECO, Joseph, *Cooperation Among Nations: Europe, America and the Non-tariff Barriers to Trade*, Cornell University, 1990.
- GUZZINI, Stefano, *Realism și relații internaționale*, Editura Institutul European, Iași, 2000.
- HARVEY, David, *Condiția postmodernității*, Editura Amarcord, Timișoara, 2002.

- HOLLIS, Martin; Steve SMITH, *Explaining and Understanding International Relations*, Oxford University Press, 1991.
- KANT, Immanuel, *Spre pacea eternă*, Editura All, București, 2008.
- KEOHANE, Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, 1984.
- KENNEDY, Paul, *Ascensiunea și decăderea marilor puteri. Transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Editura Polirom, Iași, 2011.
- KEOHANE, Robert O.; Robert AXELROD, „Cooperation Under Anarchy: Strategies and Institutions”, în *World Politics*, October 1985.
- KEOHANE, Robert O.; Joseph S. NYE Jr., *Putere și interdependență*, Editura Polirom, Iași, 2009.
- KEOHANE, Robert O., „The Demand for International Regimes”, în *International Organization*, Vol. 36, No. 2, Spring 1982.
- KINDLEBERGER, Charles P., *The World in Depression 1929-1933*, University of California Press, 1986.
- KISSINGER, Henry, *Diplomația*, Editura All, București, 2002.
- KRASNER, Stephen D., *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*, University of California Press, 1985.
- KRATKE, Michael; Geoffrey R. D. UNDERHILL, „Political Economy: The Revival of an Interdiscipline”, în Richard STUBBS, Geoffrey R. D. UNDERHILL, *Political Economy and the Changing Global Order*, Oxford University Press, 2006.
- LYOTARD, Jean-François, *Condiția postmodernă*, Editura Babel, București, 1993.
- MANN, Michael, *The Sources of Social Power*, Volume 1-4, Cambridge University Press, 1986 (vol. 1), 1993 (vol. 2), 2012 (vol. 3-4).
- MORAVCSIK, Andrew, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power*, Cornell University Press, 1998.
- MORGENTHAU, Hans, *Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007.
- NYE Jr., Joseph S., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, 1991.
- OLSON, Mancur, *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press, 2002.
- RICARDO, David, *Principiile de economie politică și de impunere*, Editura Antet, București, 2000.
- RUGGIE, John G., „International Regimes, Transactions, and Change: Embedded Liberalism in the Postwar Economic Order”, în *International Organization*, Vol. 36, No. 2, Spring 1982.

- SOARE, Simona R., *Sub povara a 90000 de tone de diplomație? Statele Unite ale Americii, strategia hegemonică și declinul relativ de putere*, Editura Militară, București, 2013.
- STRANGE, Susan, *State și piețe*, Editura Institutul European, Iași, 1997.
- ȘTEFANACHI, Bogdan, „Sistemul economic internațional”, în Daniel Biro, *Relațiile internaționale contemporane. Teme centrale în politica mondială*, Editura Polirom, Iași, 2013.
- TODEREAN, Olivia, „Constructivismul în relațiile internaționale”, în Andrei MIROIU, Radu-Sebastian UNGUREANU, *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.
- UNDERHILL, Geoffrey R. D., „Introduction: Conceptualizing the Changing Global Order”, în Richard STUBBS, Geoffrey R. D. UNDERHILL, *Political Economy and the Changing Global Order*, Oxford University Press, 2006.
- UNGUREANU, Radu-Sebastian, *Securitate, suveranitate și instituții internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2010.
- WALTZ, Kenneth N., *Teoria politicii internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.
- WALLERSTEIN, Immanuel, *Sistemul mondial modern*, Volumele I-IV, Editura Meridiane, București, 1993.
- WENDT, Alexander, *Teoria socială a politicii internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2011.
- Bertelsmann Stiftung, *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Who benefits from a free trade deal?*, Global Economic Dynamics, 17 June 2013.
- Comisia Europeană, *Esența TTIP*, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2015.
- Office of the United States Trade Representative, *T-TIP Issue-by-Issue Information Center*, <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/transatlantic-trade-and-investment-partnership-t-tip/t-tip>.

III. Surse online

- ***, „Investment protection in TTIP”, *European Commission, Trade*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153018.5%20Inv%20Prot%20and%20ISDS.pdf.
- ***, „Regulatory Cooperation in TTIP”, *EU Commission, Trade*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153002.1%20RegCo.pdf.
- ***, „Services in TTIP”, *EU Commission, Trade*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_152999.2%20Services.pdf.

- ***, „Technical Barriers to Trade (TBTs) in TTIP”, *EU Commission, Trade*
[http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153003.2%20TB Ts.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153003.2%20TB%20Ts.pdf).
- ***, „Cameron urged to protect NHS in controversial TTIP trade deal”, în *Huffington Post*, 7 August 2014.
- ***, „Recent trends in IIAS and ISDS”, în *IIA Issues Note*, No. 1, February 2015, UNCTAD.
- ***, „SMEs across the world worry about TTIP trade diversion, see chance for trade facilitation”, în *Borderlex*, 17 October 2014.
- ***, „The arbitration game”, în *The Economist*, 11 October 2014.
- ***, „TTIP: ease access to US market, protect EU standards, reform dispute settlement”, în *European Parliament News*, 8 July 2015.
- International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, October 2015.
- CRISP, James, „TTIP will sacrifice food safety for faster trade, warn NGOs”, în *Euractiv*, 28 August 2014.
- CRISP, James, „EU-US clash over financial services in TTIP”, în *Euractiv*, 15 May 2015.
- DONNAN, Shawn, „WTO chief attempts to breathe life into Doha talks”, în *Financial Times*, 26 June 2014.
- JONES, Owen, „The TTIP deal hands British sovereignty to multinationals”, în *The Guardian*, 14 September 2014.
- KOLLEWE, Julia, „What is TTIP? The controversial trade deal proposal explained”, în *The Guardian*, 3 July 2015.
- LAMY, Pascal, „If we don't hang together in this multipolar world, we'll hang separately”, în *Europe's World*, 1 October 2013.
- OLIVER, Christian, „Brussels wants finance rules back in US trade pact”, în *Financial Times*, 27 January 2014.
- ROBERT, Aline, „European Parliament backs TTIP, rejects ISDS”, în *Euractiv*, 9 July 2015.
- TRIGKAS, Vasilis, „The strategic implications of TAFTA/TTIP: Will it engage or contain China?”, în *Global Ethics Network*, 3 February 2014.
- WALKER, Andrew, „TTIP: Why the EU-US trade deal matters”, în *BBC News*, 13 May 2015.
- WELLHAUSEN, Rachel în Henry FARRELL, „People are freaking out about the Trans Pacific Partnership's investor dispute settlement system. Why should you care?”, în *Washington Post*, 26 March 2015.
- WILLIAMS, Lee, „What is TTIP? And six reasons why the answer should scare you”, în *The Independent*, 12 October 2015.

**EDITURA
UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”**

Redactor: Daniela RĂPAN
Coperta: Elena PLEȘANU

Lucrarea conține 64 de pagini

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Tel.: +40.021.319.56.49
Fax: +40.021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro, Website: <http://cssas.unap.ro>